

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
POLLACK MIHÁLY MŰSZAKI KAR
PEDAGÓGIA TANSZÉK

**A NEVELÉS-OKTATÁS SAJÁTOSSÁGAINAK VIZSGÁLATA A
SZEVEDI WALDORF-ISKOLÁBAN**

KOLLÁR CSABA

PÉCS

2008

Tartalomjegyzék

	Bevezetés	4
I.	A Waldorf-iskolák története	7
	1. A Waldorf-iskolák kialakulása	7
	2. A Waldorf-iskolák magyarországi története	8
II.	A Waldorf iskolák tanítási rendszere, módszereik	12
III.	A sajátosságok empirikus vizsgálata	22
	1. A Waldorf-iskolába járó gyermekek szüleivel készített interjúk	22
	2. A Waldorf-iskolába járó gyermekek körében végzett kérdőíves felmérés bemutatása	25
	3. Waldorf-iskolában tanító tanárokkal készített interjúk	32
IV.	Következtetések, javaslatok	38
	Befejezés	42
	Függelékek	45
	Irodalomjegyzék	49
	Rezümé	50

„Mindenfajta nevelés önnevelés, és mi mint tanítók, nevelők, csak a saját magát nevelő gyermek környezetét alkotjuk. A legkedvezőbb környezetet kell megteremtünk, hogy a gyermek úgy nevelje általunk önmagát, ahogy belső sorsát követve nevelődnie kell”.

(Rudolf Steiner)

Bevezetés

A tanulmányaim során a tananyag részeként találkoztam az oktatás és nevelés kérdéseivel, elméleteivel. Időközben magam is érintett lettem a témában, hiszen született egy fiam. Kezdtém átérezni, mennyire fontos és meghatározó, hogyan is állunk mi, felnőttek hozzá az ő fejlődéséhez. Mennyire érzékeny minden megnyilvánulásunkra, mennyire beépül az ő kis világába minden rezdülésünk. Kezdtém érdekelni, hogyan is tudnám segíteni legjobban ezt a kis porontyot, hogy egészséges, boldog felnőtt váljon belőle. Megismerkedtem a pedagógia meghatározó képviselőivel és a mai magyar közoktatással. Az alternatív oktatási rendszerek tanulmányozása során találkoztam egy módszerrel, mely megragadta a figyelmemet. Olyan válaszokat adott az oktatás-nevelés kérdéseire, melyek összecsengtek saját elképzeléseimmel. Mindig is úgy éreztem, az oktatás középpontjában a gyermeknek kellene lennie, nem pedig a tananyagnak. A Waldorf-módszer megérintett és lelkesen vettem bele magam a tanulmányozásába. Tetszett az elmélet és kíváncsi voltam, a gyakorlatban mi az, ami megvalósul kis hazánkban ebből a sok szép gondolatból. Ekkor határoztam el, hogy szakdolgozatom tárgyává teszem ennek vizsgálatát. Elmegyek egy hazai Waldorf-iskolába és beszélgetek a szülőkkel. Megkérdezem, miért is választották ezt az iskolát és az előzetes elképzeléseket mennyiben látják megvalósulni? Megvizsgálom a gyermekek helyzetét. Valóban jobban érzik magukat itt a gyerekek, mint más iskolákban? Nem utolsósorban a pedagógusokkal is szeretnék beszélni. Kíváncsi vagyok, hazai körülmények között egy alapítványi iskolában a szülők segítségével mennyire tudják megvalósítani azokat az elképzeléseket, melyet Rudolf Steiner kilencven éve megálmodott.

Dolgozatom témája az általam kiválasztott Waldorf-iskola nevelési és oktatási sajátosságainak vizsgálata. Meg fogom vizsgálni, hogy melyek azok a főbb sajátosságok, melyek megkülönböztetik az iskola oktatási rendszerét a közoktatási rendszertől, valamint milyen egyedi vonásokkal rendelkezik az iskola. Tisztában vagyok vele, hogy lehet egy rendszer bármilyen jó, legtöbb mégis a benne tevékenykedő embereken múlik. A tanárok és a szülők

hozzaállása és személyisége a legmeghatározóbb a gyerekek számára, hiszen minden tananyag, minden nevelési szándék a felnőttek személyiségén keresztül hat a gyermekre. A Waldorf-pedagógia atyja, Rudolf Steiner is azt mondta: „Ne a mi igazságainkban higgyen az ifjúság, hanem a mi személyiségünkben”¹. Amennyiben ez megvalósul, kellemes hangulatnak, szinte baráti légkörnek kell uralkodnia az iskolában, hiszen nem kell a gyerekekbe beleerőszakolni a tananyagot, hanem egy tisztelt, erős intellektuális és érzelmi támaszt nyújtó tanár segít fejlődni. A kellemes légkör mérésére nincsenek eszközeim, viszont le fogom írni tapasztalataimat.

Egy szegedi Waldorf-iskolát választottam, mivel lakhelyemhez közel található és van általános iskolájuk és középiskolájuk is.

Az intézmény neve:

Szabad Waldorf Általános Iskola és Gimnázium, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény

Az intézmény 12+1 évfolyamos. A plusz egy év készíti fel a tanulókat a gimnáziumi érettségire. Az általános iskola létszáma maximum 250 fő, a középiskoláé pedig maximum 160 fő.

Az iskolát három főbb csoport képviseli: tanárok, szülők és gyerekek. Mindhárom csoportot szeretném vizsgálni. A tanároktól szeretném megtudni, hogyan is működik az iskola, hiszen ők a pedagógiai ügyekben az iskola irányítói is. Megkérdezem, hogy mi vonzotta őket a Waldorf-pedagógiához, miben látják előnyét és hátrányát hagyományos rendszerhez képest? Vajon mit jelent nekik az, hogy szabad Waldorf-iskola? A tanárok segítségével szeretném feltárni az iskolában alkalmazott pedagógia sajátosságait.

A Waldorf-pedagógia nem korlátozódik az iskola falain belülre. A szülők otthon is ebben a szellemben nevelik gyerekeiket. Az intézmény működtetéséből is kiveszik részüket. A szülők nagy részt vállalnak az iskola fenntartásában. Talán ők azok, akik legjobban „jót” akarnak a gyerekeknek és ezért legtöbbet képesek tenni. Kíváncsi vagyok, mi az, ami meggyőzte őket, hogy ez a legjobb a gyermekeiknek és elégedettek-e azzal, ami ebből megvalósult.

Az egész intézmény a gyerekekért jött létre. Őket is meg akarom vizsgálni. Kíváncsi vagyok, ők hogyan látják az iskolát és a tanárokat. Érzésük szerint őértük van az iskola, vagy pedig csak eszközök a felnőttek ködös álmainak megvalósításához? Nem érzik-e kényszernek az iskolát és a külsős kortársaik előtt bátran felvállalják-e a „Waldorfosságukat”? Valóban tudnak a tanárok olyan kihívásokat eléjük állítani, amibe Ők lelkesen bele tudnak merülni?

¹ Vekerdy Tamás: *Milyen iskola kell a gyerekeknek? A Waldorf-iskola első három évének programjáról*. Filum, Budapest, 2003. 158. old.

A Waldorf-pedagógia számomra nagyon szimpatikus. Mikor olvasom Rudolf Steiner szavait, úgy érzem, mintha szívemből szólna. Álláspontom szerint, ha minden magyar iskolában ezen módszer szerint oktatnánk, egészségesebb fiatalok kerülnének ki az iskolákból. Megoldódna a szegregáció, hiszen nagy hangsúlyt helyez a Waldorf-pedagógia az integrált oktatásra. Nem utolsósorban az eredményességen is meglátszana, hiszen a gyermek személyiségét sokoldalúan fejleszti ez a program. A felnővekvő ifjúság így jobban meg tudná találni a helyét az életben. Anyagilag és érzelmileg is egy gazdagabb élet várományosa lehetne. Persze tudom, hogy ez kissé leegyszerűsített megközelítés és valójában egy program sem tudja megváltoztatni a világot, ha az emberek hozzáállása nem változik.

Hipotézisem szerint a vizsgált iskolában a gyerekek szeretnek iskolába járni és felnéznek az osztálytanítóra. Az iskola nem tartja őket zárt burookban, ugyanúgy vannak „külsős” barátaik és a kortársak is elfogadják őket. A tanítóknak a szülőkkel együtt sikerült olyan körülményeket teremteni, ahol a gyermek képességei ki tudnak bontakozni. A oktatási és nevelési módszerek figyelembe veszik a gyermek fejlődési igényeit és lehetőségeit. A szülők jól tudnak tájékozódni az iskola jelzéseiből és együtt tudnak működni a pedagógusokkal a gyermek nevelésének kérdésében.

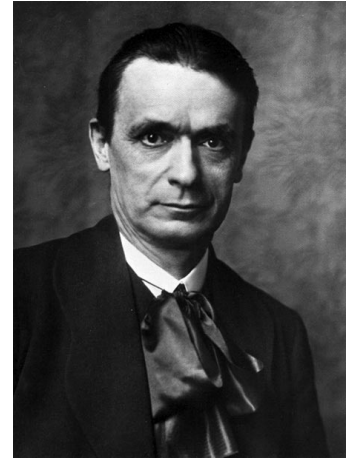
A szakdolgozat megírásával nem titkolt célom a Waldorf-pedagógia népszerűsítése a bemutatott iskola példáján keresztül. Talán ez a dolgozat hozzásegít egy Waldorf-kezdeményezés létrejöttéhez a lakhelyem környékén is.

A dolgozat megírásához legtöbbet a magyarországi Waldorf-mozgalom atyjának, Vekerdy Tamásnak a könyveit forgattam. Vekerdy gyermekpszichológus, nevelési tanácsadó és oktatáskutató is. Legfőbb bibliája a Waldorf-pedagógiának a Rudolf Steiner előadásából szerkesztett könyvsorozat, illetve azok magyarázatai, ezek közül is szemezgettem a dolgozat írásához. Az szegedi Waldorf-iskola honlapján található tájékoztató anyagokból és pedagógiai programbók is sokat információhoz jutottam.

I. A Waldorf-iskolák története

1. Waldorf-iskolák kialakulása

A Waldorf-iskolák szellemi atyja (a közeli képen² látható) egy nagyon sokoldalú életművel rendelkező gondolkodó Rudolf Steiner volt, aki Krajlevecen, a mai Horvátország területén született 1861-ben, mellesleg ez Mura és a Dráva folyó által határolt település akkor Magyarországhoz tartozott. Rudolf Steiner a bécsi egyetem elvégzése után házitanítóként eredményes gyermekterápiás munkát végzett, irodalmi és dramaturgiai lapokat szerkesztett, részt vett az irodalmi és színházi társaságok szerveződéseiben, filozófia doktorává avatták a rostocki egyetemen, az 1900-

1. kép: Rudolf Steiner

ban megalakult Német Teozófiai Társaság főtitkára lett. Rengeteg előadást tartott, folyamatosan jelentek meg művei az élet legkülönbözőbb területéről. Követői megalapították az Antropozófiai Társaságot, melynek filozófiája áthatotta életművét. Az antropozófia a Pedagógiai Lexikon szerint: „az emberre vonatkozó, illetve az emberből kiinduló bölcsesség, megismerés, tudás”³. Steiner és tanítványai ebből a szellemből kiindulva a Waldorf-pedagógia mellett még sok területen vezettek be újításokat. Gyógypedagógiai intézmények, klinikák és gyógyszertárak jöttek létre, biodinamikus mezőgazdaság alapjait tették le, biológiában és szociológiában alapvető kutatásokat végeztek, új bank és hitelkonstrukciókat dolgoztak ki, új építészeti irányzatot indítottak útnak (organikus építészet) és új mozgásművészetet hoztak létre (euritmia).

Rudolf Steiner 1919 április 23.-án előadást tartott a társadalmi élet kérdéseiről Stuttgartban, a Waldorf-Astoria cigarettagyárban. Emil Molt gyárigazgatót már korábban megfogták Steiner tanai. Moltnak nehéz gyerekkora volt és személyesen élte át a gyötrelmes iskolai élet elnyomó hatását. A gyárban tartott előadás után rögtön tudta, hogyan kell tettekre fordítani felismerését, miszerint új alapokra kell helyezni az oktatást. Meghívta Steinert az üzemi tanács ülésére, itt előadta, hogy iskolát akar alapítani a munkások gyermekeinek nevelésére. Felkérte Steinert, hogy rendezze be az iskolát és vegye át a vezetést. Százezer márkát ajánlott fel erre a célra a cég tiszta nyereségéből. 1919 májusában Molt megbeszélést tartott a kultuszminisztériumban Heymann szociáldemokrata miniszterrel, aki örömmel fogadta a kezdeményezést és elfogadta Steiner alapvető szempontjait a tanítás szabadságára vonatkozóan, állami támogatást viszont az iskola nem kapott. Molt megvette a Steiner által kiválasztott épü-

² Rudolf Steiner (<http://www.heyokamagazine.com>)

³ Bátorfi Zoltán, Falusi Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban Könyvkiadó, 1997. I kötet. 92. old.

letet és finanszírozta átalakítását. Augusztus 31-én indult a két és félhetes képzés a kiválasztott tanárok számára, köztük volt Molt felesége is. A tanárok jövedelmét a gyár fizette. 1920 májusában alakult meg a Waldorf-iskola Egyesület. Célja az iskola finanszírozása és a pedagógia elterjesztése volt. Molt a gyári munkások tanítási költségét átvállalta. Az iskola 260 gyermekkel kezdett és pár év alatt elérte az ezerszázas gyermeklétszámot hatvan tanárral.⁴

A XX. században sokaknak kellett csalatkozniuk a nagy ideológiákban, szembesülni kellett az ideológiák nevében elkövetett szörnyűségekkel. Egyre többen kezdtek rájönni, hogy nem külső tanokat kellene magukra húzni, hanem magát az embert, mint szellemi lényt kellene megismerni és természetes fejlődését elősegíteni. Egyre népszerűbbek lettek azok a reformpedagógiák, melyek ezt hirdették. A Waldorf-mozgalom minden népcsoportba be tudott illeszkedni, hiszen emberközpontú, nem kötődik valláshoz, politikai irányzathoz és gazdaságilag is független. Az iskolák beépítik az adott nemzet hagyományait, kultúráját az iskolai életbe, így a nemzet iskolájaként tudnak működni. A XXI. század fordulójára a világ 57 országában mintegy 850 Waldorf iskola, 1100 Waldorf-óvoda és 60 tanárképző intézet működött.⁵

2. A Waldorf-iskolák magyarországi története

Németország határain kívül először Magyarországon alapítottak Waldorf-iskolát, Rudolf Steiner egyik követője, Nagy Emilné Dr. Göllner Mária hatására. Ennek az iskolának a történetét megismerhetjük az alapító fiának, Vámosi Nagy Istvánnak az írásából, ugyanis tanulóként részese volt az iskola sorsának. Vámosi leírja édesanyja találkozását az antropozófiával és Steinerrel. Göllner Mária már a filozófia doktoraként találkozott az újszerű tanokkal 1921-ben drezdai látogatásakor. Egy véletlen során került hozzá Steiner fő műve, „A szabadság filozófiája”, mely mélyen megérintette. Az újszerű gondolatok, melyek az addigi tanokkal ellentétben a szabadságot tették etikájának központjává, a kinyilatkozás erejével hatottak a Magyar filozófusnőre. Lelkesen tanulmányozta Steiner többi művét is, melyeket az újdonsült német antropozófus ismerőse juttatott el hozzá. Göllner Mária férje, Nagy Emil gróf Bethlen István kormányának igazságügyi minisztere lett 1923-ban. Göllner Mária elhatározta, hogy társadalmi rangját a közjó szolgálatába állítja. Felkarolta a fogházak elítélteit, akik a büntetésük végrehajtása során a szellemi élettől is el voltak zárva, könyvtárakat hozott létre, a börtönökben börtönújságot alapított és személyes kapcsolatot is kialakított több rászoruló

⁴ Beszélgetés Kálmán Istvánnal a Waldorf-iskoláról, Waldorf-pedagógiáról. *Szabad Gondolat folyóirat*, 2006.03. szám. (<http://www.szabadgondolat.hu>)

⁵ Gábor Adrienn, Marosi Tiborné, Palotás Csilla, Tombácza Bea: *A Waldorf-pedagógia Szegeden. Kézikönyv szülőknek, érdeklődőknek*, Szegedi Waldorf Társas Kör Egyesület, Szeged, 2006. 5.old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

elítélte. A magyar filozófus 1924 áprilisában személyesen is találkozott Steinerrel, meggyeztek, hogy le kell fordítani a könyveit magyarra. Ebben az évben mintegy 50 előadást hallgatott meg, Steiner utolsó előadásai voltak ezek. Magyarországra azzal az elhatározással tért haza, hogy megismertesse hazájában az antropozófia tanait, valamint Waldorf-iskolát alapítson.

Göllner Mária 1926-ban megalapította a magyar antropotófusok baráti körét és megszervezte a Kissvábhegyi Iskola és Internátus Társaságát is. Gróf Klebelsberg Kúnó vallás- és közoktatási miniszter megadta az engedélyt egy kétnyelvű magániskola létesítéséhez. Kijárta, hogy megfelelően a bizonyítvány a polgári bizonyítványnak és engedélyeztetni tudta 14 éves korig a koedukációt, ami abban a korban újszerű és kissé megbotránkoztató volt. Az iskolát Nagy Emil Kissvábhegyi családi házában rendezték be. Az épülethez nagy park is tartozott. 1927-ben egy tanteremből álló épülettel bővült az intézmény, így a fenti képen⁶ látható családi ház lett az internátus, ahol a bentlakó diákok és tanárok éltek. A tanárok nagyrészt német ajkú antropozófusok voltak, akik Pestre érkezésük előtt már tanulmányozták a Waldorf-pedagógiát.

2. kép :A Kissvábhegyi iskola, majd internátus épülete

3. kép: A Kissvábhegyi Waldorf-iskola tanulói, dolgozói

Vámosi Nagy István, aki tanulója volt az iskolának, - osztálytársaival, tanáraival és az iskola dolgozóival a közeli képen⁷ is látható - csodálattal írt a pedagógusokról, akik több nyelven beszéltek, hangszereken játszottak, énekeltek, művészi rajzoltak, leblincselő módon meséltek és szerteágazó képességeiket mind a nebulók nevelésének a szolgálatába állították. Nem kis feladat volt és nem is ment zökkenőmentesen,

⁶ A Kissvábhegyi iskola, majd internátus épülete a két világháború között (<http://hu.wikipedia.org>)

⁷ Csoportkép a Kissvábhegyi Waldorf Iskolából (1929. nov. 13.) Középen Göllner Mária, jobbján Albert Steffen, balján Werner Lamartine. Utóbbi mellett Vámosi Nagy István. Forrás: Vámosi Nagy István özvegyétől (<http://hu.wikipedia.org>)

hogy a német Waldorf-iskola tapasztalatait felhasználva, hogyan ültessék át a Waldorf-pedagógiát a magyar talajra, hogyan jelenjen meg a magyar kultúra főleg német ajkú tanárok közvetítésével. Meg kellett tanulni egyensúlyt tartani a fegyelmezés során és meg kellett tanulni, hogy minden gyereket saját képességei szerinti követelmények elé kell állítani. Az iskola életében 1933-ban sorozatos szerencsétlenség következett be. Göllner Mária agyrázkódást szenvedett és sokáig lábadozott, Hitler hatalomátvétele után visszavonták a külföldön dolgozók munkavállalási engedélyét, egy dolgozó nagy összeget sikkasztott az iskola kasszájából és végül kitört egy kanyarójárvány. Ezen események hatására be kellett zárni az iskolát és az internátust.⁸

A Waldorf-iskolákat nem szerették a diktatórikus rendszerek, mivel nem hű alattvalókat nevelt, hanem gondolkodni tudó szabad embereket. Nagy Emilt kitelepítették, a Kissvábhegyi iskola és internátus épületét államosították. A szocializmusban a nevelés-oktatás célja a szocialista embereszmény megvalósítása volt, aki elkötelezett a rendszer iránt. A centralizált rendszer nem tette lehetővé az alternatív pedagógiai gyakorlatot, kivéve, ha valakinek sikerült a „kísérleti” minősítést megszerezni a hatalom képviselőitől. Ebben az esetben pedig be kellett bizonyítani, hogy az iskolából kikerült emberek megfelelnek a szocialista embereszménynek. A rendszerváltás előtti években a fellazult hatalmi szövet lehetővé tette, hogy egy szülői csoport megfelelő támogatókkal kiharcoljon magának egy Waldorf-óvodát, majd iskolát 1989-ben Solymáron. Kezdeményező egy fiatal belgyógyász, Jakab Tibor volt, aki egyéves svájci tanulmányútján találkozott a Waldorf-óvodával és elhatározta, hogy gyermekei számára létrehoz itthon is egy óvodát. Támogatók között volt Vekerdy Tamás, aki az óvodai és alsó tagozati nevelés pszichológus szakértője és akkoriban a Művelődési Minisztérium szakmai háttérintézetének számító Országos Pedagógiai Intézet munkatársa volt. Vekerdy 1987-ben hathetes tanulmányúton figyelhette meg, hogyan működik Németországban a Ruhr-vidéken egy Waldorf-intézmény. A pedagógia iránti elkötelezettségét ez az út csak megerősítette, így mikor Jakab Tibor megkereste, segíteni tudta az óvoda - majd az iskola - megalakulását kedvező szakértői véleményekkel. 1989 júniusában bejegyezték a Török Sándor Waldorf Pedagógiai Alapítványt, ehhez az kellett, hogy az alapítványba belépjen a solymári tanács, így legyen az állam a fenntartó. Gázsó Ferenc művelődési miniszter megadta a „kísérleti” engedélyt. 1991 szeptemberében elindult a nappali Waldorf-tanárképzés a witteni Waldorf-pedagógiai Intézet kihelyezett tagozataként.⁹

⁸ Vámosi Nagy István: *A Kissvábhegyi Waldorf-iskola. 1926-1933 I-II. rész* 1991. (<http://www.orszagepito.hu>)

⁹ Vekerdy Tamás: *Milyen iskola kell a gyerekeknek? A Waldorf-iskola első három évének programjáról*. Filum, Budapest, 2003. 189-219. old.

2006-ra már 21 Waldorf-iskola és mintegy 40 óvoda működik országunkban.¹⁰

Megalakult a Magyar Waldorf Szövetség, mely segíti a magyar waldorf-intézményeket. Az iskolák pedagógiai programjának alapjául szolgáló Waldorf-kerettantervet is kidolgozták, melyet az Oktatási Minisztérium 2004-ben elfogadott. A szegedi Waldorf iskola 2000-ben indult az 1998-ban alakult óvoda folytatásaként. 2008-ban végzősök az első Waldorf-iskolások, ez évben indít a Szegedi Waldorf Társas Kör Egyesület 4+1 éves gimnáziumot.

Ebben a fejezetben áttekintettem a Waldorf-iskolák történetét. Írtam ezen iskolák szellemi atyjáról és a filozófiai háttéréről. Elmeséltem, hogyan született meg az első Waldorf-iskola egy gyárigazgatónak valamint a munkásainak álmait követve és hogyan terjedt el világszerte. Az első magyarországi Waldorf-iskola hét éves történetét, és a rendszerváltás környékén létrehozott újkori Waldorf-iskolák létrejöttét is bemutattam. Tudjuk már azt is, hogy mára mennyi ilyen iskola jött létre országszerte. A következő fejezet pedig bemutatja, ezeknek az iskoláknak a főbb módszereit, tanítási rendszerét. Megtudhatjuk, hogy az 1919-ben bevezetett pedagógiai újításokra a fejlődő tudomány, hogyan csodálkozott rá utólag helyeselve. Eltöltöttem a Szegedi Waldorf-iskolában az elsősök között egy napot, erről is mesélni fogok.

¹⁰ Gábor Adrienn, Marosi Tiborné, Palotás Csilla, Tombácz Bea: *A Waldorf-pedagógia Szegeden. Kézikönyv szülőknek, érdeklődőknek.* Szegedi Waldorf Társas Kör Egyesület, Szeged, 2006. 7. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

II. A Waldorf-iskolák tanítási rendszere, módszerei

A Waldorf-pedagógia alapját a Rudolf Steiner nevéhez fűződő antropozófia adja anélkül, hogy ezt oktatták az iskolában. Az antropozófiát Steiner egyfajta megismerési útnak tekinti. Valójában nincsenek konkrét elfogadnivaló tanai, mindenkit arra sarkall, hogy ismerje meg magát és ébressze fel magában azt a megfigyelési képességet, aminek segítségével megláthatja a dolgok valódi természetét. Steiner a könyveiben és előadásában a saját meglátásait mondja el, aki tanulmányozza ezeket, ráébredhet sok igazságra. Tévúton jár viszont az a pedagógus, aki ezeket dogmatikus tanokként fogja fel és nem lép a megismerés valódi útjára, hiszen csak úgy tud segíteni a gyermekben, ha valóban megismeri. Ennek ismeretében az antropozófia tanai támaszok lehetnek a pedagógus kezében, de a lényegét saját intuícióiban kell felismernie. Az antropozófia a fejlődő embert testi-lelki-szellemi egységnek tekinti. A gyermek akarat-érzelmi- és gondolati élete egymással harmóniában kell, hogy fejlődjön. A gyermek fejlődését hétéves szakaszokra bontja, melyen belül több kisebb szakaszt is figyelembe vesz. Steiner szerint van a fizikai testen kívül egy finomabb test, amit formaképző erők testének nevez. Ennek a testnek az erői kezdetben a fizikai testben dolgoznak, működtetik, fejlesztik a szerveket, majd fokozatosan felszabadulnak, így válik a gyermek egyre nyitottabbá lelki-szellemi téren. A fogváltáskor lezárul egy korszak a gyermek számára, azok az erők, melyek addig a fizikai test fejlődésével voltak elfoglalva, kifelé tekintenek, a gyermek meg akarja ismerni a világot, hogy megtalálhassa a helyét benne.¹¹ A tanár feladata, hogy a gyermek megfigyelésével tisztában legyen vele, hol tart a fejlődési útjában, hogy tudatosan elősegíthesse a gyermek egészséges fejlődését. „A nevelési-tanítási folyamat módszerét, tananyagát és szervezését a gyerek életkori sajátosságai szabják meg. Testileg elsősorban az, hogy az iskolás gyermeknek sok ritmikus mozgásra van szüksége. Lelkileg-szellemileg pedig arra, hogy érzelmi biztonságban tudjanak tanulni.”¹²

A Waldorf-iskolák történetét áttekintve tudhatjuk, hogy Rudolf Steiner szellemiségére alapozva 1919-ben indult Stuttgartban az első ilyen iskola. Steiner már az alapításkor merőben új alapokra helyezte pedagógiáját. Nézzük meg, melyek ezek a fő újítások:

12 évfolyamos egységes iskola.

„A mai kor emberének – mondja Rudolf Steiner – egységes tizenkét éves alapképzésre van szüksége ahhoz, hogy a későbbiekben személyisége erőit a lehető legteljesebben tudja kibontakoztatni, függetlenül attól, hogy fizikai munkás lesz-e az ezt követő időkben vagy

¹¹ Rudolf Steiner: *A gyermek egészséges fejlődése*. Waldorf-sorozat, Genius Magyar Waldorf Szövetség, Budapest, (é. n.). 128-147. old

¹² A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 18. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

szellemi tevékenységet fog végezni!”¹³ Ehhez a felismeréshez a fejlett államok a hetvenes-nyolcvanas években jutottak el. Az iskola a tizenkét évfolyam alatt különböző szakmai irányokra készít fel. Kerüli a túl korai szakképzést, a túl korai specializációt, megismerteti viszont a tanulókat az ipar és a mezőgazdaság alapjaival, elősegítve a könnyebb pályaválasztást.

Koedukált iskola.

„Azóta már Európában mindenütt bevezették. Az eredmény bizonyította, hogy mennyire a lényegre tapintott Rudolf Steiner, amikor azt a nevelési elvet hirdette, hogy a kamaszkor szexuális izgalmi szelídebb formába törnek elő, ha a fiúk és lányok gyermekkoruktól összeszoknak.”¹⁴

Kéz, szív, fej iskolája

A Waldorf-iskolákat szokták a kéz, a szív és a fej iskolájaként is emlegetni, Pestolazzi szavait használva. A hagyományos iskolák az intelligencia tíz faktora közül – melyből öt a cselekvéses és öt a szóbeli teljesítményt méri – általában kettőt vagy hármat tudnak csak megragadni, ezek is a szóbeli intelligencia területére esnek, holott kisgyermekkorban a cselekvéses intelligencia sokkal dominánsabb, mint a szóbeli. A gyermek mozgásának fejlődése elősegíti a gondolkodásának fejlődését is. Mindez mellett az érzelmi intelligencia fontossága sem elhanyagolható, sőt az életben való beválásban döntő szerepe ennek az intelligenciának van.¹⁵ Nagyon fontos lenne a mai embereknek, ha tudatosítani tudnák az érzelmeiket, így nem volnának kiszolgáltatva a feléjük irányuló temérdek befolyásoló tényezőnek, nevezzük azt akár reklámnak vagy politikának, valamint talán az emberek közötti sok felesleges feszültség is csendesedne. A Waldorf-pedagógia a teljes embert próbálja segíteni, hiszen a gyermek fejlődése is sokoldalú és a különböző területek hatással vannak egymásra. Lehet, hogy az írásban pont azért akadt el, mert például a kisgyerekkorában nem mászott eleget, túl hamar elkezdett járni, ezért ezt iskolás korában kell bepótolnia. A Waldorf-iskolában a fejlesztőpedagógus hasonló problémákkal küzdő gyerekekkel nagyfokú tudatossággal foglalkozik. A *szív* iskolájaként a művészetekkel való ismerkedés során a gyerekek tanulnak énekelni, különböző hangszereken játszani, festeni, rajzolni és gyakorolnak egy sajátos táncos mozgásművészetet is, melyet euritmiának neveznek. A *kéz* iskolájaként a gyerekek első osztálytól kezdve kézimunkáznak, fiúk és lányok egyaránt. A kézimunka keretén belül kötnek, horgolnak, hímeznek, varrnak, bőrmunkákat készítenek, szőnek, fonnak, könyvet kötnek. Később belép a kézművesség, így tanulnak többek között fa- és fémmegmunkálást, fazekasságot, különböző faragá-

¹³ Vekerdy Tamás: *Milyen iskola kell a gyerekeknek? A Waldorf-iskola első három évének programjáról*, Filum, Budapest, 2003. 149. old.

¹⁴ Vámosi Nagy István: *A Kissvábhegyi Waldorf-iskola. 1926-1933 I. rész*, 1991. (<http://www.orszagepito.hu/szamok>)

¹⁵ Vekerdy Tamás: *Milyen iskolát válasszunk és miért?* Vekerdy Tamás előadásának szerkesztett változata, mely 2004. március 8.-án hangzott el a Rákosmenti Waldorf iskolában, (<http://www.waldorfsuli.hu>)

sokat, kosárfonást, szobrászkodást. Ezek mellett gyakorlatban is megismerkednek a mezőgazdaság, erdőszet és az ipar alapjaival. A *fej* iskolájaként általában a főoktatás idejében, amikor a legfogékonyabb az agy, tanulják azokat a dolgokat, amit a hagyományos oktatásból ismerünk, persze más módszerekkel. A Waldorf-iskolákban két modern idegen nyelvet tanulnak a gyerekek direkt módszerrel, hasonlóan, ahogy az anyanyelvet is elsajátították hangzás, helyzetmegértés és utánzás útján. Az egyes foglalkozások valójában nem választhatóak szét élesen a szív a kéz vagy a fej foglalkozásokra. A művészet áthat minden órát. A számokat és betűket mesék hozzák felszínre, a történelemben megelevenedik egy-egy festmény vagy megszólal egy korhű hangszer. A tanító mindig tudatában van, hogy teljes emberrel foglalkozik és minél több oldalról át tudja élni a gyermek a tananyagot, annál jobban a részévé tud válni.

Osztálytanító

Az osztálytanító elsőtől nyolcadik osztályig a legtöbb időt tölti együtt a gyerekekkel. Van ideje megismerni őket, követni tudja a fejlődésüket. A tanulók is megismerik tanárukat, a stabil kapcsolat szinte létfontosságú a növendékeknek ebben a korban. A legjobb esetben az osztálytanító tekintély tud lenni nem csak a gyermek, hanem a szülő előtt is. Az osztálytanító szakember, de más megközelítésben, mint ahogy azt a hagyományos iskolákban megszoktuk. Steiner felfogása szerint: „... tanárnak nem az egyes szaktárgyakban kell *szakembernek lennie* – nem, hanem a *gyerekekben* (emberben antropológiai megközelítésben). A gyermeki személyiség, a gyermeki alkat, a gyermeki – testi és lelki – fejlődés ismeretében, a gyerekekhez való viszonyulás művészi módszereiben és – természetesen – a saját magára irányuló önmegismerésben és önevelésben.”¹⁶

Epochális rendszer

Epocha: görögül korszakot jelent. A gyerekeknek nem óránként változó tanrendjük van, hanem három-négy héten keresztül délelőttönként – amikor a legfogékonyabb az agy – egy-egy témát járnak körbe a tanárakkal. Például tavasszal és ősszel biológia korszak keretén belül ismerkednek a természettel és csodálkoznak rá személyesen is változó szépségére. Máskor egy történelmi kor elevenedik meg a szemük előtt, hiszen ilyenkor minden erről a korról szól, az osztálytermet a kor szellemét idéző hangulat itatja át, a kor zenéje járja át őket, a táblát sokáig fennmaradó és egyre bővülő rajzok díszítik. A tanuló figyelme nincs óráról-órára szétszabdalva, így jobban el tud mélyülni az adott témában. Az iskolai nap kétórás főoktatással kezdődik, ami három részből tevődik össze. A ritmikus részben a gyerekek mozgással kísérve vagy anélkül mondókákat, verseket mondanak, énekelnek, hangszeren játszanak, ismételnék vagy akár ritmusra számolnak. A fő részben veszik az új anyagot, önállóan dolgoznak, alapkészségeket gyakorolnak. A harmadik részben mesét vagy valamilyen történetet hallgatnak meg a gyerekek, melyet a tanárnak fejből kell mondania. Tankönyvek nincsenek, minden

¹⁶ Vekerdy Tamás: *Másféle iskolák (Talán: a Waldorf?)*. Saxum Kiadó, (h. n.), 2005. 60. old.

a nagyméretű sima lapú füzetekbe, úgynevezett kódexekbe kerül bele. A főoktatást 45 perces szakórák követik, melyek kapcsolatban vannak a főoktatás témájával. Azok a tárgyak kerülnek ide, melyek rendszeres gyakorlást igényelnek.

Értékelés

A Waldorf-iskolákban nincs osztályzás. A gyerekek miatt nincs. Ennek több oka is van. A pszichológiai megközelítést Vekerdy Tamás így fogalmazza meg: „A feleltetés, számonkérésnek a mai, kontinentális iskolákban ismert módja szorongást kelt. A szorongás – sok mérésből és vizsgálatból tudjuk – teljesítménycsökkentő hatású. Mai iskolánkban úgy akarjuk kisajtolni, kipréselni a – felejtésre ítélt – maximális teljesítményt, hogy közben minden rendelkezésre álló pszichológiai eszközzel gátoljuk és csökkentjük a teljesítményt.”¹⁷ Pedagógiai megközelítés szerint pedig az osztályzás túlságosan teljesítmény-központú és nem vesz figyelembe más értékelési szempontokat. A tanuló pedig gyorsan rájön, hogy nem a tudás megszerzése fontos, hanem az érdemjegyé, ez pedig nem egy egészséges folyamat. Waldorf-pedagógia a fejlesztő értékelést tartja helyénvalónak az iskolában. Az értékelést a gyermek megismerésének és megértésének eszközeként fogja fel, aminek eredményeként a gyermek használható segítséget kap és új fejlődési lehetőségek tárulnak fel számára. A tanárok abból a feltételezésből indulnak ki, hogy a gyermek sokkal nagyobb lehetőséget rejt magában, mint ami a jelenben megmutatkozik. Az osztálytanító a napi intenzív kapcsolat következtében egyre jobban ismeri a gyerekeket. A szaktanárokkal együtt folyamatosan megfigyelik a gyermek iskolai tevékenységeit, a tanári konferenciák témája is lehet egy-egy gyermek megfigyelése, jegyzeteket készítenek, és ezek összegzése kerül bele az év végi bizonyítványba, mely tartalmaz egy a tanár által a gyermeknek megírt bizonyítványverset is. A szülők a rendszeresen megtartott szülői esteken tájékoztatást kapnak, év végén pedig nekik külön készítenek egy szöveges értékelést a gyermek fejlődéséről. A nagyobb gyerekek már epochazáró dolgozatot írnak, aminek eredménye szintén benne lesz a bizonyítványban.¹⁸

A tanár feladata

A tanár legfőbb feladata a gyerek fejlődésének segítése. Ennek a legfontosabb eleme a gyermek megfigyelése. A tanárnak tudnia kell, hogy mire van szüksége a gyermeknek az adott életkorban és mire van szüksége az adott pillanatban. A tananyagnak lelki tápláléknak kell lennie, amely választ ad a gyermek adott életkorában megfogalmazódó kérdéseire, ha jó válaszokat sikerül találni megfelelő tananyag és tanítási módszer megválasztásával, az a testi egészséget is szolgálja. A jó tanár segítheti a gyermekek testi-szellemi egészségének megőrzését. Mivel nincsenek tankönyvek, a tanárnak alaposan fel kell készülni az órákra, de nem

¹⁷ Vekerdy Tamás: *Milyen iskola kell a gyerekeknek? A Waldorf-iskola első három évének programjáról*. Filum, Budapest, 2003. 152. old.

¹⁸ A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 28-31. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

kevésbé fontos a megfelelő pillanatban hozott döntés sem, ez a kettősség teszi a tanítást művészetté. A Waldorf-pedagógiában számítanak a tanítók intuícióiból fakadó mélyebb megértésére is, mely a tanár belső fejlődésének gyümölcse. Ezek miatt a Waldorf-iskolában a tanítás sohasem válhat gépiessé, hanem egy élő, intuitív, művészi tevékenység marad. A tanárnak fel kell keltenie az érdeklődést a tananyag iránt, a gyermekeknek meg kell tanítania, hogyan hasznosíthatják a világ jobb megértésében a tanultakat. Ezt a tanár csak úgy tudja megtenni, ha van saját tapasztalata az adott tárgyról, élő kapcsolatot tud kialakítani vele, így át tudja adni annak lényegi minőségét, ha így tesz, az öntevékenységre sarkallja a gyerekeket. A gyermek növekedésével ez az öntevékenység erősebbé válik, így egyre jobban megtanul tanulni.¹⁹ A tanárnak az általa használt eszközöket művészi szinten kell tudnia kezelni. Ha hangszeren játszik, az csak művészi színvonalú lehet, táblára csak nagy igényességgel rajzolhat, nem lehet ez másképp a fafaragás, festészet vagy szobrászat esetén sem. Ez mutatja a gyermeknek, hogy a tanár magában is feldolgozta az anyagot és a produktum szépsége is megragadja figyelmét. Mindez nagyban növeli a tanár tekintélyét.

A Waldorf-pedagógia nagy hangsúlyt helyez arra, hogy az osztályok különböző képességű tanulói csoportokból tevődjenek össze. Heterogén csoportokat igyekeznek létrehozni, ahol olyan gyerekek is helyet kapnak, akik máshol lehet, hogy sajátos nevelést kapnának. Eredményesen, probléma nélkül nevelődnek itt ezek a gyerekek. A sokoldalú képzés miatt minden gyerek megtalálhatja az erősségét, ez önbizalmat adhat neki a többi területen is. A Waldorf-iskolákban azt próbálják értékelni a gyerekekben, amit tudnak és nem a gyengéiket hangsúlyozzák. A gyerekek látják egymáson, hogy van, aki az egyik területen könnyen veszi az akadályokat, a másik területen viszont nehézségekkel küzd. Így könnyebben elfogadják egymást és a saját korlátaikat is.

Ritmus szerepe a tanulásban

A Waldorf-pedagógia a tanulás elengedhetetlen részének tekinti a ritmust. A ritmus itt azt jelenti, hogy az egyes tevékenységek a tanár által jól átgondolt rendben váltogatják egymást, így van ez egy órán és egy éven belül is. Az órán belül egyenlő arányban veszik figyelembe a gondolkodást, érzelmeket és az akaratot. Ez azt jelenti, hogy váltja egymást a gyakorlati és elméleti tevékenység, aktív és passzív részvétel, koncentráció és ellazulás. Az évnak az egyes évszakokhoz kötődő ünnepek fognak ritmust adni. A tanulási folyamatot is ritmus jellemzi. Egyes epochákban 3-4 hétig intenzíven foglalkoznak egy adott témával, amit megfelelő idejű üledési időszak követ. Ezek után hívják csak elő a tanultakat egy másfajta minőségben, erre építik csak rá a következő ismerteket. Az epochákon belül is vannak a tanulásnak szakaszai. Első nap új anyagot vesznek, új tapasztalatokra tesznek szert. Második nap megké-

¹⁹ A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 10-11. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

rik a tanulókat, idézzék vissza a tanultakat. A gyerekek kreatívan egyéni differenciált tudásukat tükrözve számolnak be a tanultakról. Ez a véleményalkotás fázisa. Ilyenkor válik a tananyag sajátjukká. A harmadik, hosszabb ideig eltartó szakaszokban a tanárok a gyerekeket tudatosan az addigi tapasztalatokon és véleményeken keresztül tudományos törvények és fogalmak megértéséhez segítik hozzá. Ezt hívják spirális tanulási módszernek.²⁰

A mese és történet fontossága

A Waldorf-pedagógiában nagy hangsúlyt helyeznek a történetekre. Ez több szempontból is fontos a Waldorf-iskolában. Egyrészt a gyerekek közösségük és kultúrájuk részesévé válnak. Másrészt a gyermek a történetekben megtalálja magát, össze tudja vetni az eseményeket saját tapasztalataival. A problémáira megoldási javaslatokat talál és segítségével könnyebben megbékél saját érzéseivel. Azonosulni tud a legkisebb királyfival, aki nehéz helyzetekben is győzni tud a gonosz felett. A mesékkel a gyerekek közötti feszültséget is csökkenteni lehet. A tananyagot is sokszor történetek formájában kapják a gyerekek. A kommunikációt nagyban segíti ez a fajta megközelítés, hiszen példát látnak a tanulók a párbeszédre, megtanulják a tapasztalataikat szavakba önteni és a figyelmük is fejlődik. A képi megfogalmazás egyre fejlődő formában végigkíséri a gyerekeket az iskolában, folyamatosan mozgósítva a képzelőerőt. Fontos, hogy a tanár fejből saját szavaival meséljen, sokkal erőteljesebb lesz így az élmény, mintha könyvből kapnák a gyerekek.²¹

Saját tapasztalataim az iskolában.

A Waldorf-pedagógia jellegzetességeinek jobb megértése érdekében megkértem az egyik osztálytanítót, hogy engedje meg végigkísérnem egy tanítási napját az iskolában. A szegedi Waldorf-iskola első osztályához volt szerencsém beülni. A személyes élményeimet szeretném leírni. A tanárnő a szegedi iskolának alapító tanára volt. Övé volt az első osztály, amit szegeden indítottak. Most, mivel ez az osztály már végzett a nyolcadik évvel is, a tanárnő újabb tanulókat kapott.

4. kép: A szegedi Waldorf-iskola címere

²⁰ A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 18-22. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

²¹ A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 22-23. old. (<http://www.waldorfszeged.hu>)

5. kép: A szegedi Waldorf-iskola táblája

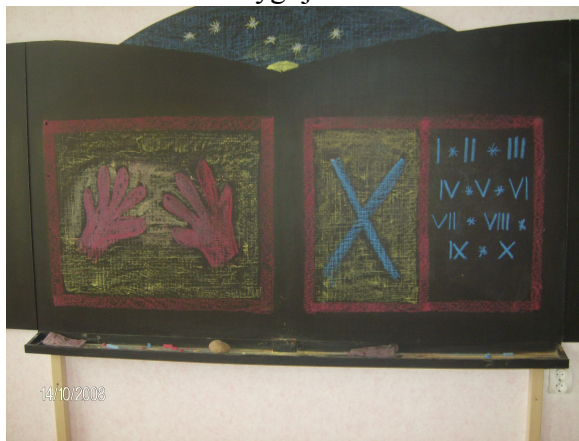
A kistermetű tanárnőben nagyfokú tudatosságot tapasztaltam meg önmaga és a pedagógia iránt. A gyerekek még alig több mint egy hónapja voltak iskolások, mikor meglátogattam őket. Reggel nyolc óra előtt gyülekeztek a gyerekek az osztályterem előtt. Mikor a tanárnő beengedte őket, kezét fogott velük, név szerint jó reggelt kívánt nekik és mindenkire volt pár kedves szava. A tágas tanteremben igényes fabútorok voltak az ajtót ajtóhárfa díszítette, az egyik sarokban kézműves bögrék díszítették a polcokat, a másik sarokban a fáknek levelei, termései, ágai szépen elrendezve az őszi hangulatát idézték. A falon sárga foltokkal tarkított akvarell-papírok sorakoztak. Mint megtudtam, a sárga szín különböző árnyalatival ismerkedtek a gyerekek és az őszi faleveleket formáival barátkoztak. A radiátor előtt az akvarell-papírok szárítására szolgáló szekrény állt, melybe fiókszerűen be lehetett csúsztatni a kis fatáblákra simuló vizes papírokat és a nyitott hátsó részen keresztül a beáramló meleg ki tudta fejteni várt hatását. A tanárnő elmondása szerint az osztály berendezési tárgyai mind a szülők keze munkája, a gyerekek nem kevés büszkeségére. A széthajtható táblát művészien kivitelezett táblarajz díszítette, melyen az aktuális epochában elhangzó mese egy részlete kelt életre. A foglalkozást jól átgondolt szokásrendszer jellemezte. Egy csengőszó szakította meg a gyerekek zsongását, akik erre a helyükre mentek és lesték a tanítónő szavát. Közösen megbeszélték, ki az, aki hiányzik és miért, ki, mit tud róluk. Ezután beszélgetőkör kezdődött, beszélgetőkő segítségével. Csak az beszélhetett, akinél a kő volt, a kőhöz jelentkezés útján lehetett hozzájutni a tanárnőtől. A legtöbben jelentkeztek, szinte mindenkinek volt mondani-valója, de nem jutott mindenki sorra. A gyerekek felálltak és mozgás kíséretében egy verset mondtak el, ami valószínűleg a reggeli fohász lehetett. A mozgásban látszólag örömet leltek a gyerekek. Ez után következett a köszöntés: „Jó reggelt kedves első osztály! Jó reggelt

6. kép: A szegedi Waldorf-iskola első osztályának tanterme

kedves Ági néni! Jó reggelt kedves Csaba bácsi!” Az utóbbi természetesen nekem szólt. Ezen, számomra jól eső megnyilvánulás után a gyerekek a padokat előre tolták és a fennmaradt területen álltak körbe.

Elkezdődött az óra ritmikus része. A nebulók nagy lelkesedéssel énekelnek és mozognak, utánozzák a tanítónőt, de már ismerős számukra a feladat. Elhangzanak a hetek és hónapok nevei oda-vissza és a számok is sokat szerepelnek különböző mozgássorokkal kísérve. Játszanak is. A gyerekeknek az osztálytársukat kell felismerniük a hangja alapján. Babzsákok kerülnek elő, mindenkinek jut egy. A számolást gyakorolják. Pakolgatják a babzsákokat előre-hátra és számolnak, majd csak minden második számot mondják ki, majd csak minden harmadikra, majd ugyanez vissza. Mindezt ritmusra. Van egy rendbontó az osztályban, ő a körben a tanítónő mellett van, de sokszor így sem tudja kiállni, hogy ne bohóckodjon, a tanárnő rászól, elmondja neki, hogy zavarja a viselkedése. Ezután az óra fő része következik. A padok visszakerülnek a helyükre. A gyerekek hallása van próbára téve. Becsukott szemmel hallgatják, hogy tanítónő mennyit tapsol, mennyit lép, mennyi gesztenyét ejt a földre, majd jelentkezés után elmondják az eredményt, vagy annyi lépéssel kimennek a tanítónőhöz. Megbeszélik, hogy mit tanultak tegnap. Kiosztásra kerülnek a nagy alakú sima lapú epochafüzetek és a különböző színű postaíron kréták, közben a gyerekek elkezdnek beszélgetni, amit csengőszó, majd csend követ. Egy vers keretében a gyerekek megkérik a kezüket, hogy segítse munkájukat és a szájukat, hogy maradjon eközben csendben. A tízes számot tanulják. A füzetük eddigi oldalai piros keret segítségével ketté lettek osztva, az egyik oldalon a tanult szám volt, de nem arab, hanem római formában. A másik oldalra pedig egy rajz került. Az egyes mellé a napocska, mivel ebből csak egy van a világon. A kettes mellé a nap és a hold. A hármas mellé apa, anya és én és így tovább. A hetes a hétfejű sárkányt ábrázolta. A kilences pedig a naprendszer kilenc bolygóját. A tízes számhoz a gyerekek mindkét kezükön az ujjakat rajzolták

7. kép: A szegedi Waldorf-iskola első osztályos gyerekeinek füzetébe kerülő rajz

körbe, ez került a füzet egyik lapjára. A másik lap egyik felére kerül egy nagy X, a másik felére pedig az eddig tanult római számok. Azért a római számokkal kezdenek, mert ez logikusan fel van építve, így könnyebb megtanulni. Az órának ez a része is szokásrendszerre van építve. A tanárnő húz egy vonalat a táblán, majd feltartja a krétát, a gyerekek utánozzák a kréta feltartásával együtt. Majd még egy vonal, ismét krétafeltartás, egészen a művelet végéig. Közben a szájuk csendjükkal segítenek, ez legtöbb esetben sikerül. A

tanárnő végignézi a füzeteket és segít annak, aki elakadt. Aki büszke a művére, nyugodtan kiállhat az osztály elé és megmutathatja azt.

A füzeteket összeszedik, ének következik, gyertyagyújtás, tanárnő beleül a mesefotelbe és furulyán eljátszik egy dallamot, erre körülülük a gyerekek, kis hímzett filclapocskák kerülnek elő, amire ráülnek. A tanárnő mesélni kezd, engem is odahívnak, egy kislány nekem adja a filcét és a tanítónőt átölelve hallgatja a mesét. Egy kisfiú közben lelkesen mutogatja nekem a táblarajzon az eseményeket. A mese végével a két órán át tartó főoktatás is véget ér.

Láthatjuk, hogyan épült fel az óra. Kezdődött mozgásos részszer, ezt követte a hagyományos iskolákból ismerős padban ücsörgős rész, majd a gyerekek érzelmeit és képzeletét megmozgató mese. Viszont sokat tanultak mozgásos rész alatt is, élmény volt nekik az ücsörgős részben körberajzolni saját ujjaikat és a mesehallgatás bűvöletében beindult a fejben a képi gondolkodás. Minden gyermekben ugyanaz a mese más mozi eredményez. Ugyanaz a mozi elevenedne meg viszont minden gyermek fejében, ha tévéből kapnák az előre feldolgozott képsorokat, így nem volna készttetve az agy képalkotásra. Vajon, melyik jobb számukra a fejlődés szempontjából?

Tízórai szünet közben a gyerekek esznek, akire nem jutott reggel idő az most mesélhet. A szünet után a gyerekek tornacipőt vesznek fel és a tanárnő vezetésével lekísérnek a tornaterembe. A tornaóra keretén belül különböző népi játékokat játszanak, kitörő lelkesedéssel, hatalmas sikongatások közepette. A tanárnő elmondás szerint ezek a játékok is egy-egy történettel lettek bevezetve. Egy-egy játék után a tanárnő az ujjaival visszszámolt és mire elfogytak az ujjai, mindenki leült egy kör mentén, majd kezdődhetett a következő felhőtlen játék. A tanárnő elmondta nekem, hogy a gyerekek egy része csodálkozott, hogy itt lehet sikoltozni, hiszen az óvodába nekik megtiltotta az ovónéni.

8. kép: Testnevelés óra a szegedi Waldorf-iskola első osztályának

A testnevelés órák keretén belül a népi játékokat idővel felváltja a Bothmer oktatás. A Bothmer gimnasztika tudatosan tanítja mozogni a gyerekeket. Kitalálója az első Waldorf-iskola testnevelő tanára, Fritz Graf von Bothmer volt, akinek a gyakorlatok kifejlesztésében Rudolf Steiner is segített. Gyakorlása során finomodik a mozgás és a térérzékelés. Kitalálója szerint, ha tudatosan bánunk a körülöttünk levő térrel, akkor nyugalmat, biztonságot és egyensúlyt teremthetünk nemcsak a testnek, hanem a léleknek és a szellemnek is.

9. kép: A szegedi Waldorf-iskola napközijének egy része

A tanárnő felvilágosított, hogy az epochákat mindig valamilyen mozgásos rész követi. Ha nincs éppen testnevelés, akkor, leviszi őket a napközibe játszani. A napközi az iskolához tartozó, körbekerített nagy terület, melyen megtalálhatóak egy komolyabb játszótér elemei és helyet ad labdajátékoknak is.

A testnevelést kézimunka követte. A tanárnő egy történet elmesélése közben megmutatta a feladatot. Egy egyszerűen megmunkált kis fadarab segítségével lehetett (nem túl bonyolult gyakorlat során) fonalból számomra szép mintázatú formát kialakítani. Az eljárást körmöcskőzésnek nevezik, kézügyességet, finom mozgáskoordinációt és figyelmet igényelt a gyerekektől. Mindez megalapozza az írás tanulását.

Az iskolában töltött napom során láthattam, mit jelent egy foglalkozáson belül is megoldoztatni a gyerekek fejét, szívét és az egész testét egyaránt. A gyerekeket ritkán kellett utasítgatni. A szokásrendszer segítségével kiszámíthatóvá vált a tanítási nap. Üljetek a helyekre vezényszó helyett elég volt a csengettyűt meghallani. Egy másik kellemes hangzású ütős hangszer (mely xilofonhoz volt hasonlatos) dallamával a gyerekek mozgás iránti lelkesedését hozta felszínre. A furulyaszó pedig az éhes képzeletet tápláló mesekaland eljövételét jelezte. A gyerekek örömmel utánozták a tanítónőt és büszkék voltak, ha már maguktól is tudják a mondókát és mozgássort. A szokásrendszer és az utánzás vezette őket, emberibb volt így a hangulat, mintha folyamatos utasítások kereszttüzeiben lettem volna. A mederben tartott beszélgetés során a gyerekek élvezték a tanítónő és a többiek figyelmét. Ezért a figyelemért magasba tartott kezek versenyeztek. Tanultak így a gyerekek megnyilvánulni a többiek előtt és figyelni egymásra. Jól éreztem magam a gyerekek között, remélem lelkesedésük töretlen marad felnőttkorukra is.

Ebben a fejezetben említést tettem a Waldorf-pedagógia filozófiai háttéréről, mely szem előtt tartja a gyermek fejlődési szakaszait, a megismerés valódi útjáról, mely az egyetlen létező út kell, hogy legyen a pedagógus számára. Összefoglaltam a Waldorf-pedagógia jellemző módszereit, rendszerét. Végigkísértem a szegedi Waldorf-iskola első osztályának egy napját, elmeséltem tapasztalataimat evvel kapcsolatban. A következő fejezet a vizsgálataimat mutatja be. Beszélgettem a vizsgált iskolában szülőkkel és tanárokkal, kérdőívben tettem fel kérdéseket az egyik osztály tanulóinak.

III. A sajátosságok empirikus vizsgálata

1. A Waldorf-iskolába járó gyermekek szüleivel készített interjúk

Az iskolában ötödik osztályig a gyerekek délutánonként napköziben vannak. Ez azt jelenti, hogy az iskolához tartozó körbekerített nagy területen szabadon játszanak, egy felügyelő tanár figyeli őket. A szülők folyamatosan jönnek a gyerekekért. A tanár segítségével itt szólítottam meg a szülőket. Tíz szülővel beszélgettem. Kíváncsi voltam, vajon miért iratták ide a gyermeküket. Megkértem őket, hogy hasonlítsák össze az itteni Waldorf-iskolában tapasztaltakat azzal, amit más iskolákban átéltek. Ha a gyermekük nem is, de ők bizonyára hagyományos iskolába jártak. Mivel a Waldorf-pedagógia megvalósítása a szülő részéről aktív részvételt igényel, megkérdeztem a szülőket, hogy ők milyen tevékenységgel vesznek részt az iskola életében, milyen formában támogatják az iskolát. A Waldorf-pedagógia azt is fontosnak tartja, hogy a gyerekek szeressenek iskolába járni és az osztálytanító tekintély tudjon lenni számukra. Megkérdeztem a szülőket, hogy meglátásuk szerint gyerekük esetében mindez megvalósult-e. A szülők vizsgák és osztályzatok között nőttek fel, a Waldorf-iskolából hiányzik mindez, kíváncsi voltam, hogy nem hiányolják-e ezeket és ezek hiányában tisztában vannak-e a gyermekük iskolai teljesítményével. Arra is szerettem volna választ kapni, hogy a tanárok és szülők mennyire egyeztetik a nevelés szabályait. (A szülőkkel készített interjú kérdései az 1. számú függelékbe találhatóak.)

Elsőnek kipuhaltam a szülőktől, hogy milyen tapasztalataik vannak más iskolákkal kapcsolatban, majd megkértem őket, hogy mondják el a Waldorf-iskolájuk főbb előnyeit, esetleg hátrányait. Szinte minden szülő az iskola előnyeként említette, hogy itt nincs teljesítménykényszer. Szerintük nagy előnye az iskolának, hogy nem csak intellektuális képzésben részesülnek, hanem a művészetek révén az érzelmeik és a kezük is meg van dolgoztatva. Megemlítette több szülő is, hogy itt nem okoz akkora stresszt a számonkérés, barátságos légkört tudnak biztosítani az iskolában. Elmondták azt is, hogy az iskolának van egy nagyon jó szellemi háttere és hatékony az epochális rendszert is. Hátrányát az iskolának sok szülő nem is tudott mondani. Az egyik interjúalanyom egy hagyományos általános iskolában tanítónő és három gyermeke jár a Waldorf-iskolában. Elmondása szerint itt a tanároknak nincs annyi eszközük a fegyelmezésre, látja, hogy például a nyelvórákon mennyire nehéz rávenni a gyerekeket a rendszeres készülésre. Volt egy szülő, aki kézműves szakkört tart a Waldorf-iskolában és szerinte az iskolának ugyanaz az előnye mint, a hátránya, ugyanis a tanárok nagy szabadságot kapnak, így ki tudják hozni magukból és a gyerekekből a legjobbat, de ha a szabadság nem párosul felelősségérzettel, akkor az szabadosságba csaphat át, ami a gyerekek fejlődésének rovására mehet. Látható a válaszokból, hogy a szülők főleg azért járatják ebbe az iskolába a gyermekeiket, mert itt nem egyoldalúan intellektuális, hanem sokoldalú képzésben részesül-

nek, barátságos körülmények között. A szülők főleg előnyét látják az iskolának, de többen érzik a szabadság lehetséges hátulütőit.

Megkérdeztem a szülőket arról is, hogy milyen tevékenységgel vesznek részt az iskola életében, milyen formában támogatják az iskolát. A szülők között többen is részt vettek az iskola vagy az óvoda alapításában. Elmondásuk szerint rengeteget dolgoztak azért, hogy az épületeket élhető térére varázsolják. A jogi, gazdasági háttér kidolgozásában is aktívan részt vettek. Minden év kezdetén nagyrészt ők alakítják ki a gyermekeik osztálytermét. Válaszukban sokfajta tevékenységet felsoroltak még, amiben segítik az iskola életét. Ilyen tevékenységek: agyafestés, különböző zsákok varrása, könyvtárrendezés, az iskola virágainak ápolása, hónapünnepek szervezése, süteménykészítés, iskolaszépítés, kézimunkákhoz alapanyaggyűjtés, takarítás, pályázatok intézése és bizonyára van több is, amit nem említettek meg. Minden megkérdezett szülő megemlített valamilyen tevékenységet, amivel részt vesz az iskola életében. Havonta egy bizonyos pénzüsszeggel is támogatják az iskolát. Van egy ajánlott összeg az iskola részéről, ehhez képest van egy vállalása a szülőknek anyagi lehetőségük és iskolába járó gyermekük számának függvényében. Elárulták, hogy az ajánlott összeg tizenötezer forint, de a saját vállalásukat nem említették meg. Elmondható tehát, hogy a szülők nagyon sokfajta tevékenységgel támogatják az iskolát. Az iskolai részvétel a hagyományos rendszerhez képest sokkal aktívabb. A Waldorf-pedagógia az általam vizsgált iskolában is a szülők sokoldalú támogatásával valósul meg. A havi rendszerességgel az iskola által elvárt támogatási összeg viszont felvet még egy kérdést. Bizonyára vannak olyan szülők, akik szívesen járatnák a gyermeküket Waldorf-iskolába, de anyagi helyzetüknél fogva nem tehetik ezt meg. A szülő nem látja biztosítva, hogy az ajánlott összeget folyamatosan fizetni tudná, az iskola szociális rászorultjaként pedig nem érezné jól magát. Nem is bírna el az iskola sok, ilyen embert. Ez a fizetős rendszer mégiscsak valamilyen szinten szelektál a gyerekek közt, mégpedig a szülők anyagi lehetőségei szerint. Ez pedig nehezen összeegyeztethető Rudolf Steiner elképzelésével a nevelés szociális alapjáról, ami iskola pedagógiai programjában is benne van: „A Waldorf-iskolában nem helyénvaló a szelektív nevelés igénye. Nem jó helyen járnak azok a szülők, akik ilyen nevelést óhajtanak. Nemcsak társadalmi ideál, de társadalmi szükségszerűség is, hogy minden gyermeknek joga lehessen a legmagasabb szintű nevelésre.”²² Ennek az elvnek csak akkor tudna eleget tenni az iskola, ha megoldaná a tandíjmentességet. A jogi és finanszírozási háttér megteremtésében az államnak is partnernek kellene lennie, hiszen csak így biztosítható az állampolgárok részére a szabad iskolaválasztás lehetősége. Bízom benne, hogy ezt az ellentmondást az iskola működtetői is felismerték, minden rendelkezésére álló eszközzel megpróbálják feloldani és nem engedik az iskolát elitiskolává „fejlődni”.

²² A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006. 14. old. (<http://www.waldorfszeged.hu/>)

Arra is kíváncsi voltam, hogy szeretnek-e ide járni a gyerekek és vajon milyen a kapcsolatuk az osztálytanítójukkal. Mindegyik megkérdezett szülő szerint szeret ide járni a gyermeke és az osztálytanítóval is egyértelműen jó kapcsolatban vannak. Volt, aki elmondta, hogy sírt a kislánya, amikor nyári szünet lett és nagy lelkesedéssel várta a tanévkezdést. Egy szülő nem tudta biztosan megítélni, hiszen alig több mint egy hónapja iskolás a kislánya. Érdekesség volt számomra, hogy nagy szerencsének értékelték a szülők, ha férfi osztálytanítót kapott a gyermekük. A válaszok alapján igazolódni látszik számomra az az állítás, miszerint a Waldorf-iskolába járó gyerekek szeretnek iskolába járni és felnéznek az osztálytanítójukra. Szerintem az oktatásnak és nevelésnek egyik alapfeltétele, hogy a gyerekek jól érezzék magukat közben. Ez a feltétel ebben az iskolában teljesülni látszik.

Megkérdeztem a szülőket arról is, hogy szerintük nem okoz-e hátrányt a gyermeküknek, hogy nincsenek vizsgáik és nem kapnak osztályzatokat. A szülők egyöntetűen állították, hogy nem éri hátrány ezek miatt a gyerekeiket, sőt a Waldorf-iskola által használt megmérettetési módok és a szóveges vagy szóbeli értékelés sokkal jobb, mint az előbb említettek. Az indoklás már változatos volt. Voltak, akik elmondták, hogy itt nem az osztályzás a cél, hanem a tudás megszerzése. Többen említették, hogy az osztálytanító alaposan megismeri a gyerekeket, és részletes leírást tud adni a szülőnek. Elmesélték, hogy havonta vannak több órán át tartó szülői estek és lehet fogadóórákat is kérni, év végén pedig alapos, mélyreható lírást kapnak. Egy szülő volt, aki szerint ez túl általános, mivel ebben össze vannak vonva a tantárgyak és szerinte legalább minden tantárgyra külön lehetne egy alapos értékelést készíteni. Szerinte a szülő nem tudja pontosan, hogy hol tart a gyereke a követelményrendszerhez képest. A többi szülő viszont elégedett volt a szóveges értékeléssel, volt, aki rácsodálkozott az év végi értékelés alaposságára. A szülők túlnyomórészt úgy érzik, tisztában vannak a gyerekük iskolai teljesítményével. A válaszok jól mutatják, hogy a szülők elégedettek az iskola számonkérési formáival és az értékelés módjával. Az értékelés részletessége iránti igény tekintetében vannak eltérések.

Azt is meg akartam tudni a szülőktől, hogy az iskola ad-e nekik nevelési tanácsokat, milyen mélységig szólnak bele a szülők életvitelébe. Minden szülő elmondta, hogy általánosságban a szülői esteken elhangzanak nevelési tanácsok, de az életükbe a tanárok nem szólnak bele. Volt, aki elmondta, hogy már kért, ezért kapott személyes tanácsot otthoni problémák kezelésére. Volt, aki szerint ez a kérdés óvodában volt domináns, itt már nincs akkora jelentősége. Szerinte csak általánosan van róla szó, lehetne mélyebben, személyesen is beszélgetni erről. Arra a kérdésre, hogy az esetleges nézeteltérésekből szokott-e lenni konfliktus, többségben azt a választ kaptam, hogy konfliktus nem szokott lenni, de viták előfordulnak szülői esteken, szerintük ez így van rendjén. Az egyik iskolaalapító szülő részletesen elmesélte nekem a folyamatot. Szerinte, ha a szülő nem is él abban a szellemiségben, amit a Waldorf-

iskola képvisel, de nyitott a gyermeke iskolai élményeire, az nem jelent problémát. Viszont, ha a gyermek élményeit a szülei negatívan reagálják le, akkor az okozhat törést számára, ilyenkor valakinek lépnie kell. Szerinte a Waldorf-pedagógia nem mindenható, az a lényeg, hogy mindenki megtalálja magának a megfelelő iskolát. Elmondása szerint volt rá példa, hogy egy gyereknek nem volt megfelelő ez az iskola, állandó renitens viselkedése miatt a szüleinek más iskolába kellett vinniük, ahol kitűnő tanuló lett belőle. A válaszokból arra következtettek, hogy a tanárok nem szónak bele a szülők életvitelébe, általános nevelési tanácsokat adnak, de nem zárkóznak el a személyre szabott nevelési tanácsoktól sem. A szülők nyitottak a gyerekeik iskolai élményei iránt és a tanárok türelmesek a szülők életvitelével kapcsolatban, ezért a viták szintjén túl konfliktus nem szokott kialakulni a nevelés kérdésében.

Az interjúk tapasztalataiból elmondható, hogy a kérdezett szülők a Waldorf-iskolában találták meg azt a pedagógiát, ami szerintük a gyermeküknek a legjobb. Idegen számukra a hagyományos iskolák teljesítménycentrikus hozzáállása és szükségesnek tartják a gyermekeik sokoldalú képzését egy barátságos környezetben. Megnyugtatónak találják, hogy a gyermekeik szeretnek iskolába járni és felnéznek az osztálytanítójukra. Mindennek érdekében nem sajnálják a plusz anyagi terheket és többletenergiát, amit ennek az iskolának a működése megkíván. Sokfajta tevékenységgel támogatják az iskolát. Az iskola jelzéseiből jól nyomon tudják követni gyermekeik iskolai produkcióit. Elégedettek a szöveges értékeléssel és nem hiányzik a számukra ismerős vizsgarendszer és osztályozás. A nevelés kérdésében szülő és tanár között nem alakul ki konfliktus, a különböző álláspontokat meg tudják vitatni. Az iskola az életbemaradás érdekében kompromisszumot volt kénytelen kötni Rudolf Steiner elveivel a nevelés szociális alapjáról és anyagi hozzájárulásokat vár a szülőktől. Talán egyszer mi is elérjük Románia szintjét, ahol a szülők az állami iskola keretén belül járathatják a gyermekeiket Waldorf-iskolába.

Most pedig nézzük meg, hogy azok, akiknek mindenki jót akar, a gyerekek, vajon hogyan is látják az iskolát, a tanítót, a pedagógiát.

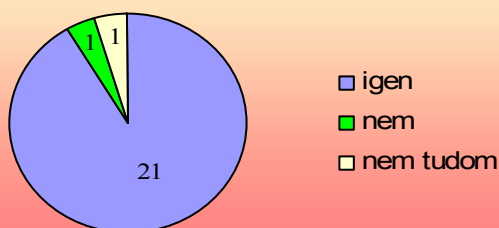
2. A Waldorf-iskolába járó gyerekek körében végzett kérdőíves felmérés bemutatása

A szegedi Waldorf-iskola hetedik évfolyamának tanulói töltötték ki kérdőívet számomra. Huszonhárom kérdőív jött össze. A szülők elmondása szerint a gyerekek szeretnek ebbe az iskolába járni, felnéznek az osztálytanítójukra. Kíváncsi voltam, hogy a gyerekek is így gondolják-e. Annak az állításnak is meg akartam vizsgálni a valóságtartalmát, hogy a gyerekek érdeklődését a tanárok fenn tudják tartani. Azt is meg akartam tudni, hogy a gyerekek milyen formában adnak számot a tudásukról és ehhez valóban srtezzmentes légkört tud-e

biztosítani az iskola. Felmerült bennem a kérdés, hogy mivel eléggé eltérő módon fogja fel a nevelés-oktatás kérdését a Waldorf-iskola, mint más iskolák, e miatt mennyire válik az iskola zárt közösséggé. Megkérdeztem a gyerekeket arról is, hogy szerintük miben más ez az iskola, mint a többi és megítélésük szerint jobb nevelést kapnak-e itt, mint más iskolában.

A gyerekekkel készült kérdőív kérdései a 2. számú függelékben találhatóak.

A szegedi Waldorf iskolába járó gyerekek válaszáinak megoszlása arra a kérdésre, hogy szeretnek-e iskolába járni?

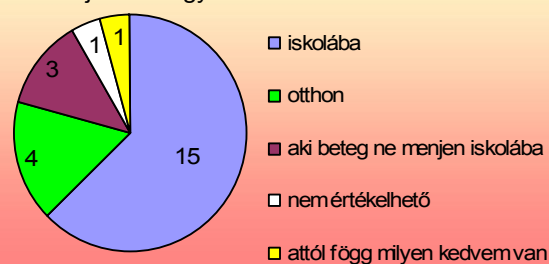

1. ábra

gek, akkor inkább iskolába jönnek szívesebben vagy otthon maradnak inkább. A gyerekek nagyobb része inkább iskolába jön, mikor egy kicsit beteg, mint otthon maradna. Ebben a kérdésben a válaszok megoszlását a 2. ábra mutatja. A válaszokból számomra egyértelműen következik, hogy a gyerekek döntő többsége szeret ebbe az iskolába járni.

Azt a kérdést, hogy a gyerekek szeretnek-e iskolába járni, két oldalról közelítettem meg. Először konkrétan megkérdeztem tőlük, hogy szeretnek-e iskolába járni. Erre a kérdésre a gyerekek majdnem mindegyike igenlő választ adott, amit a 1. ábra szemléltet. Másrészt megkérdeztem, ha kicsit bete-

Aszegedi Waldorf iskolába járó gyerekek válaszáinak megoszlása abban a kérdésben, hogy ha egy kicsit betegek, inkább iskolába jönnek vagy otthon maradnak?

2. ábra

Megkértem a gyerekeket arra is, hogy írjanak pár sort az osztálytanítójukról. Vajon milyenek látják őt a tanulói? A vélemények számszerű eloszlását a 3. ábra szemlélteti.

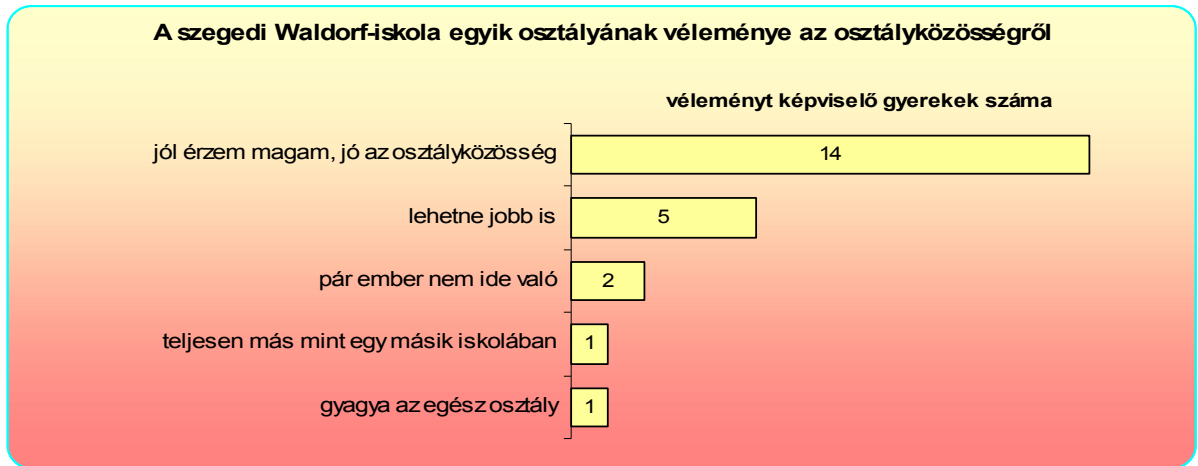
A szegedi Waldorf-iskola egyik osztályának véleménye az osztálytanítóról

3. ábra

A gyerekek több jelzöt is használtak egyszerre az osztálytanítójukra, ezért vannak átfedések a vélemények között. Látható a fenti diagramból, hogy a gyerekek többsége jó tanárnak tartja az osztálytanítójukat. A gyerekek szemszögéből negatív vélemény is elhangzott, miszerint a tanár szigorú, vagy bonyolultan magyaráz.

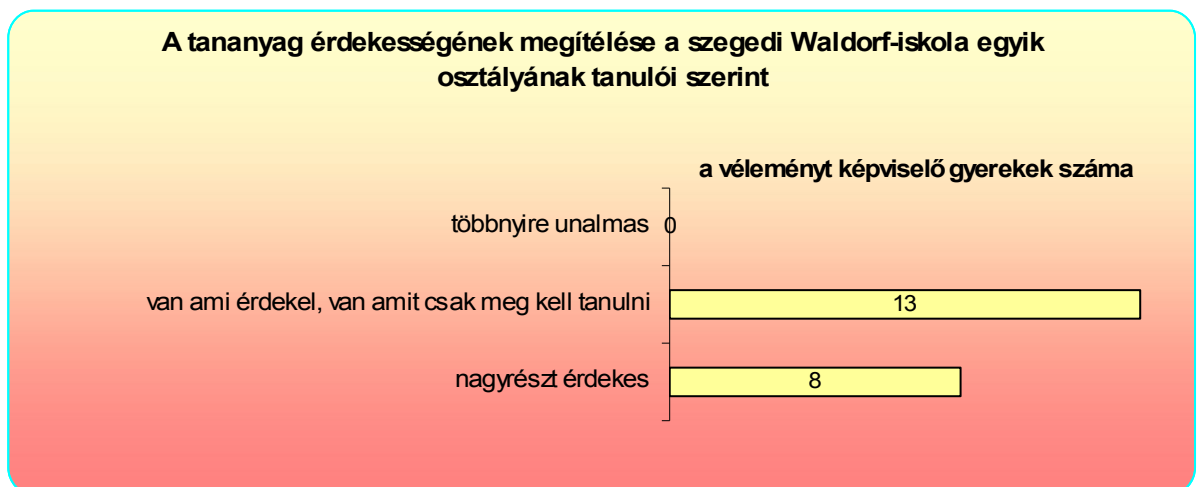
Kíváncsi voltam a gyerekek véleményére az osztályközösségről is. A gyerekek véleményét a 4. ábra szemlélteti.

4. ábra

A fenti grafikonból látszik, hogy a gyerekek többsége jól érzi magát az osztályban, jó-nak tartja az osztályközösséget. Az osztálynak majdnem egynegyede viszont jobb osztályközösséget is el tudna képzelni. A kérdőívben a „lehetne jobb is” kategórián belül megemlítik a gyerekek, hogy vannak csoportok az osztályban. A csoportok között nem lehet teljesen harmonikus a viszony, erre utalnak azok a vélemények is, melyek szerint „pár ember nem ide való”.

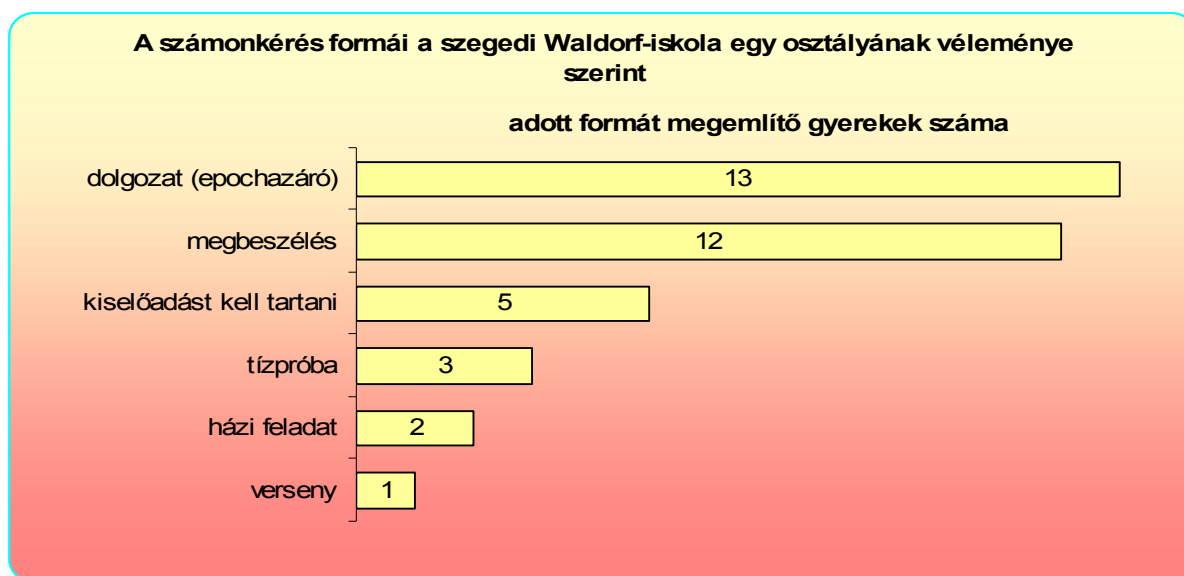
A Waldorf-pedagógia előnyeként szokták említeni, hogy fenn tudja tartani az érdeklődést a tananyag iránt, ezért hatékonyabb az elsajátítás. Szerettem volna megtudni a gyerekektől, hogy valójában mennyire tartják érdekesnek a tananyagot. Az eredményt az 5. ábrán látható grafikon mutatja.

5. ábra

A fenti grafikon megmutatja számunkra, hogy egyetlen tanuló sem találja unalmasnak a tananyagot. A tanulók több mint egyharmada nagyrészt érdekesnek találja a tanulnivalót. A többség pedig úgy vélekedik, vannak olyan részei tananyagának, ami nem annyira érdekes mégis, meg kell tanulni. Tehát az az állítás, hogy a Waldorf-pedagógusok a tanulók érdeklődését fenn tudják tartani, abból a szempontból igazolva látszik a vizsgált osztályban, hogy senki nem találja unalmasnak a tananyagot. Viszont az érdeklődést az itteni tanárok sem tudják folyamatosan fenntartani minden tanuló esetében, a tanulók kicsit több mint fele erre utalt válaszában.

A Waldorf-pedagógia előnyeként szokták említeni azt is, hogy a tanulókat nem vizsgáztatják, mert a stressz csak visszafogja a teljesítményt. A kérdőívemben megkérdeztem a gyerekeket, hogy náluk milyen módon kell számot adniuk a tudásukról és arra is kíváncsi voltam, hogy eközben lámpalázások-e? A számonkérés formáira rákérdezve, a válaszokból kiderült számomra, hogy ezek a gyerekek is írnak dolgozatot, az egyes epochákat dolgozattal szokták lezárni, viszont ha nem sikerül megfelelően, akkor újra lehet írni. A megkérdezettek több mint fele a megbeszélést is a számonkérés egy formájának tekinti. Többen megemlítik, hogy kiselőadást kell tartaniuk, tízpróbán vagy versenyeken kell helyt állniuk. A házi feladat sem ismeretlen fogalom számukra, ennek az ellenőrzése is számonkérés. A válaszokat a 6. számú ábra szemlélteti.

6. ábra

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e lámpalázások lenni, nem volt egyöntetű válasz, hasonló arányban választották a tanulók azt, hogy szoktak lámpalázások lenni, mint azt, hogy nem szoktak. A kérdezettek kb. egynegyede pedig azt a választ jelölte meg, hogy a tanár segíteni szokott nekik, ha izgulnak számonkérés alatt. Erre a kérdésre a 7. számú ábrán található grafikon mutatja meg a válaszok eloszlását.

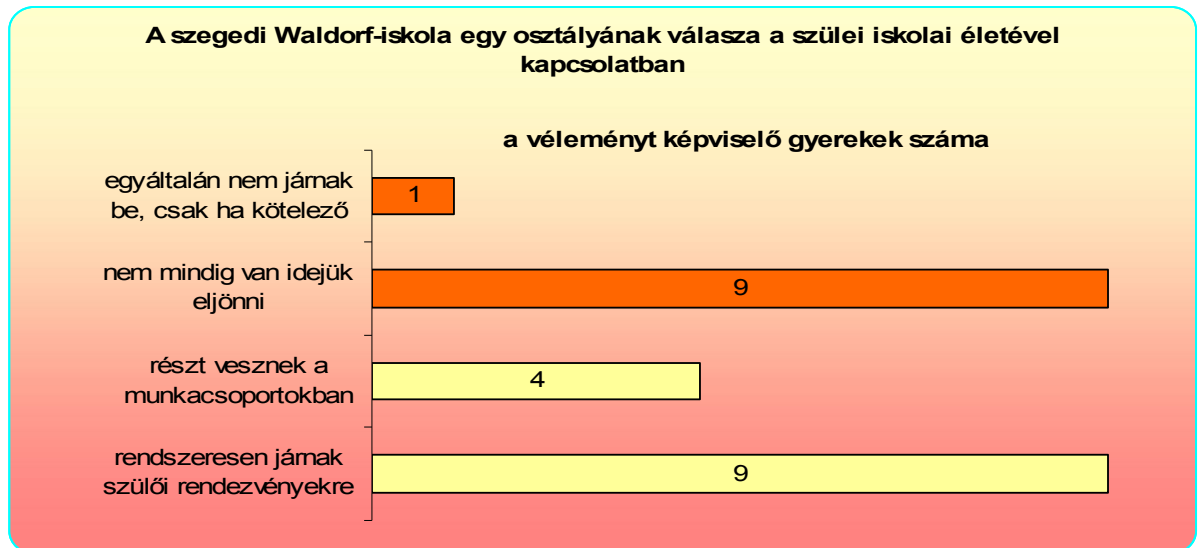

7. ábra

A válaszokból látható tehát, hogy a Waldorf-iskolában is van számonkérés. Dolgozatokat írnak a gyerekek és házi feladatokat is kell csinálniuk. Egyéb eszközöket is bevetnek a tanárok, nem riadnak vissza a próbatételektől, vagy a versenyeiktől sem. Előtérbe kerül viszont a megbeszélés és a kiselőadások tartása. Mindeközben ugyanúgy vannak izgulós gyerekek, többeknek segíteni tudnak a tanárok, viszont

sokan bevallásuk szerint nem lámpalázások. Ez azt jelenti számomra, hogy ebben az iskolában is van számonkérés, ami a gyerekeknek ugyanúgy stresszel jár, mint más iskolában, de a módszerek megválasztása és a tanárok hozzáállása miatt ez nem olyan számottevő.

A gyerek nevelésében a tanár és a szülő is ugyanúgy szerepet játszik. A Waldorf-pedagógia megvalósításához szoros együttműködés szükséges a két fél között. Meg akartam vizsgálni, hogy ez a szülők iskolai jelenlétének tekintetében hogyan nyilvánul meg. Megkérdeztem a gyerekeket, mennyire vesznek részt a szüleik az iskolai életben. A válaszok megosztását a 8. ábra mutatja.

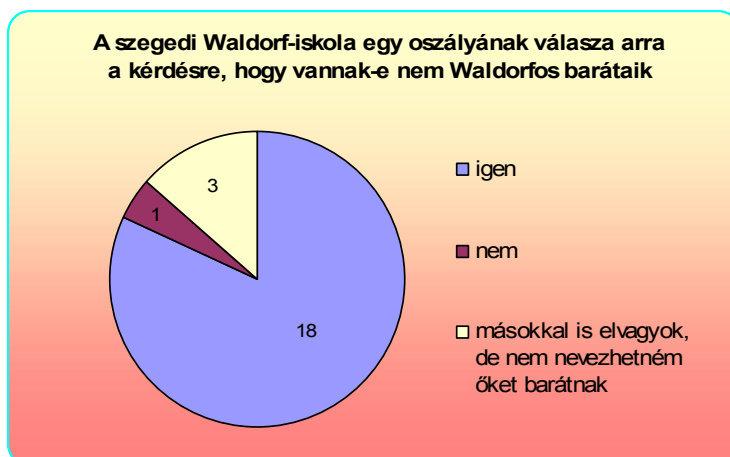

8. ábra

Igazán az a szülő aktív, aki a munkacsoportokban is benne van. A tanulók válaszukban négyen is megemlézték, hogy a szüleik valamelyik munkacsoportban is benne vannak. Kilencen pedig úgy nyilatkoztak, hogy a szülei rendszeresen járnak szülői rendezvényekre. Ez a két csoport együtt a tanulók többségét jelentik. Szintén kilencen írták, hogy nem mindig van

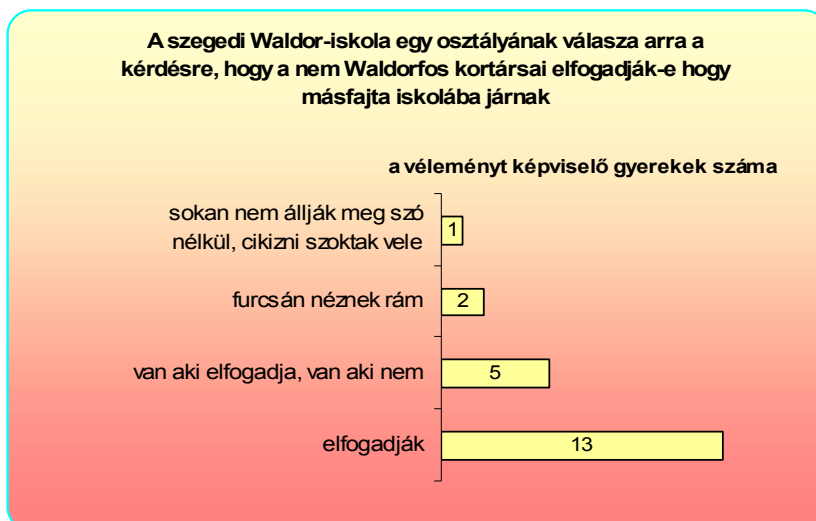
idejük eljönni a szülői rendezvényekre és egy gyerek szülei csak akkor járnak be, ha kötelező. Látható a válaszok eloszlásából, hogy a gyerekek szüleinek többsége aktívan részt vesz az iskolai életben, a szülők kevesebb, mint fele viszont nem annyira aktív. Tehát a szülők többségükben segítenek az iskola programjaiban, legalábbis járnak a szülői rendezvényekre, de nem minden szülő tudja ezt megtenni. Nem minden szülő esetében tud megvalósulni a szoros együttműködés a tanárokkal.

A Waldorf-iskolának van egy filozófiai háttere, ami miatt sokban különbözik más iskoláktól. Kíváncsi voltam, hogy mennyire válik e miatt az iskola egy zárt közösséggé, ahol szinte csak egymást ismerik a résztvevők és nem is barátkoznak másokkal. Két kérdést tettem fel a gyerekeknek ebben a téma-körben. Megkérdeztem, hogy vannak-e nekik nem Waldorfos

9. ábra

barátaik és azt, hogy a kortársaik elfogadják-e, hogy ők másfajta iskolába járnak. Az első kérdésemre a gyerekek válaszait a 9. számú ábrán látható grafikon szemlélteti, jól látható rajta, hogy a gyerekek döntő többségének vannak nem Waldorfos barátai is. A kérdésem másik része a kortársaknak a Waldorfos gyerekekhez való viszonyára kérdez rá. A válaszok megoszlását a 10. számú ábra mutatja be. Az alábbi grafikonból jól látszik, hogy a gyerekek többsége úgy érzi a kortársai elfogadják. Volt egy pár gyerek, aki azt is odaírta, hogy sok kortársa irigy rá, amiért ilyen jó suliba jár. Kisebb részük úgy vélekedik, hogy őket van, aki elfogadja van,

10. ábra

aki nem. Egy töredékük nyilatkozik csak úgy, hogy furcsán néznek rájuk, vagy cikizni szokták őket iskolájuk miatt. A válaszokból látható tehát, hogy nem veszi a Waldorfos gyerekeket körül egy zárt burok, vannak barátaik más iskolákból is és többnyire elfogadják őket a kortársak.

Végül arra kértem a gyerekeket, hogy írják le, szerintük miben más ez az iskola, mint a többi és szerintük vajon jobb nevelés ad-e számukra, mint amit máshol kapnának. Nagyon változatos válaszokat kaptam, szinte mindenkinek másban más ez az iskola. Volt, aki azt írta, mindenben, volt, aki azt, hogy ugyanolyan ez az iskola, mint bármelyik, csak kicsit másképp tanítanak. A gyerekek gyakorlatilag csak pozitívumokat írtak le. A tanárokkal kapcsolatban leírták, hogy itt jobbak és jobban tanítanak, részletesebben, egyszerűbben magyaráznak és nem olyan szigorúak. A tanításról pedig leírták, hogy nincs akkora hajtás, nincsenek jegyek, nincsen annyi házi feladat, színesebbek a füzetek, jobb az órabeosztás és ha nem sikerül a dolgozat, azt újra lehet írni. Azt is leírta egyikük, hogy itt van fafaragás, kézimunka és a tesinek is az a neve, hogy Bothmer. A nevelés kérdésében is változatos válaszokat kaptam, de itt a gyerekek sokan nem értették, hogy mit is jelenthet pontosan az, hogy nevelés. Sokan ide is az előző válaszokhoz hasonlókat írtak, voltak, akik nem írtak semmit és többen őszintén leírták, hogy nem tudják. Akik értették a kérdést, olyanokat írtak, mint: itt embernek néznek minket, minden diákra odafigyelnek. Voltak nagyon szellemes és találó válaszok is: nem leszünk fegyelmezettebbek, de szebben fogunk rajzolni, vagy: itt, ha kicsit rossz a gyerek, a tanár is nevet, vagy: szerintem jobb nevelést ad, de kár, hogy alsóban nem lehet focizni. Látható tehát, hogy a gyerekek főleg pozitívumokat említettek, egyik gyerek sem írta, hogy ez az iskola rosszabb, mint a többi általában, vagy, hogy itt nem kap jobb nevelést, mint máshol. Bizonyára valamilyen szinten szerepet játszik a válaszokban az önigazolás is, miszerint megmagyarázzák maguknak, hogy azért vagyok itt, mert itt jó nekem és szeretek is itt lenni. Látható mégis, hogy a gyerekek úgy gondolják, itt jobb tanárok vannak, jobb oktatásban részesülnek és jobb nevelést kapnak, mint más iskolákban.

A tanulókkal végzett felmérés rámutat, hogy ezek a gyerekek szeretnek iskolába járni, és többnyire jól érzik magukat az osztályban. Ez szerintem az egyik alapfeltétele a hatékony oktatásnak és nevelésnek. A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja, hogy az osztálytanítónak tekintélye legyen, erős érzelmi támaszt tudjon nyújtani, a gyerekek fejlődése szempontjából ennek nagy jelentősége van. A felmérés azt mutatja, hogy ebben az osztályban ez meg tud valósulni. A Waldorf-iskolában ugyan vizsgák nincsenek, de ugyanúgy vannak dolgozatok és sok más formában is számonkérjük a tanultakat a diákokon, viszont ezt úgy próbálják megvalósítani a tanárok, hogy minél kevesebb stresszel járjon, sok tanuló elmondása szerint nem izgul számonkéréskor. A szoros szülő-tanár együttműködés nem minden esetben, de többnyire meg tud valósulni. A gyerekeket nem tartja az iskola zárt burokból, ugyanúgy vannak barátai máshol is, úgy érzik, a kortársak elfogadják őket, sőt vannak irigyeik is. A gyerekek általában meg vannak győződve arról, hogy ez az iskola jobb, mint a többi és itt jobb nevelést kapnak, mint máshol kapnának.

Végül nézzük meg a tanárokat! Mi hívta, hajtotta őket ebbe az iskolába?

3. Waldorf-iskolában tanító tanárokkal végzett interjúk

A szegedi Waldorf-iskolában öt tanárral készítettem interjút. Három osztálytanítónővel, egy szaktanárral és az iskolaképviselővel, aki az első gimnáziumi osztálynak az osztálykísérője. Az osztálykísérő az osztálytanítótól veszi át az osztályt a nyolcadik évfolyam után. Az iskolaképviselő helyettes, aki gyógypedagógus is az iskolában, segített megszervezni az interjúkat. Minden tanár segítőkész volt, egyszer sem éreztem, hogy csak egy kellemetlen feladat volnék, amin túl kell esni.

A dolgozatom témája az iskola nevelési-oktatási sajátosságainak vizsgálata. Több oldalról közelítettem meg ezt a témát. Szerettem volna megtudni a tanároktól, hogy miért választották a Waldorf-pedagógus pályát és milyen nehézségekkel kellett megküzdeniük a Waldorf-pedagógia megvalósítása során. Arra is kíváncsi voltam, hogy milyen előnyét, esetleg hátrányát látja a Waldorf-pedagógiának más oktatási intézményekhez képest. Az iskola nevében benne van a „szabad” jelző, megkérdeztem a tanároktól, hogy mit jelent számukra ez és mennyire tudják összeegyeztetni a fegyelemre és rendre neveléssel. Az iskola Szervezeti és Működési Szabályzata szerint pedagógiai ügyekben a tanári közösség dönt konszenzussal, ha a konszenzust nem sikerül megvalósítani, akkor szavaznak. Kíváncsi voltam, vajon sikerül-e megvalósítani a döntésnek ezt az igen nagy empátiát igénylő formáját. Az iskola felvállal gyengébb képességű, esetleg enyhe fogyatékossgal rendelkező gyerekeket is és nincs osztályismétlés. Felmerül a kérdés ezzel kapcsolatban, hogy ha a gyermek lemarad, nem tud megfelelni a követelményeknek, akkor ezt a helyzetet az iskola hogyan kezeli? A kérdéseim másik része a szülő és a tanár kapcsolata irányult. Mivel a Waldorf-iskolában nincs osztályzás, kíváncsi voltam, hogyan hozzák tudomására a szülőnek a gyermeke teljesítményét és a szülők nem szokták-e kérni, hogy hagyományos érdemjegyben is határozzák ezt meg. A Waldorf-pedagógia nagy hangsúlyt helyez a gyermek nevelésére, mivel nem csak a tanár, hanem a szülő is nevel, szerettem volna megtudni, hogy a tanár mennyire szól bele az otthoni nevelésbe, származik-e ebből esetleg konfliktus, ha nem egyformán vélekedik erről a kérdésről szülő és tanár. (Az interjú pontos kérdései a 3. számú függelékben találhatóak.)

Az első kérdésem arra irányult, hogy megtudjam, a tanárok miért választották a Waldorf-pedagógus pályát. A tanárok közül hárman állami iskolákból jöttek át, köztük az iskolaképviselő is, aki viszont tanított alternatív és egyházi gimnáziumban is. Két tanár pedig valamelyik állami pedagógusképzés elvégzése után került ide. Mindannyian csalódtak az állami rendszerben, megemlézték, hogy nem tetszett nekik a teljesítménycentrikus hozzáállás. Itt jól érzik magukat, mivel nem kötik őket annyira a szabályok, úgy tudnak tanítani, ahogy szerintük az a gyerekeknek a legjobb. Egy tanár megemléztette, hogy szerinte fölösleges a többkilós tankönyvcsomag és a rengeteg házi feladat, megemléztette azt is, hogy szerinte a le-

maradó gyerekekkel az állami iskolában nem tudnak kellően foglalkozni. Szeretett volna segíteni rajtuk, a megoldást a Waldorf-iskolában találta meg. Látható a válaszokból, hogy a tanároknak voltak tapasztalataik másfajta oktatási intézményekkel kapcsolatban, vagy mint pedagógusok, vagy mint tanulók. Mindegyik megkérdezett csalódott az állami rendszerben, nem tetszett nekik az egyoldalúan teljesítménycentrikus hozzáállás.

Kíváncsi voltam arra is, hogy a kérdezettek milyen előnyét és hátrányát látják a Waldorf-pedagógiának az eddig megtapasztalt pedagógiákhoz képest. A tanárok közül ketten említették meg a gyermekcentrikusságot. Egyikük volt az iskolaképviselő, aki szerint ennek a pedagógiának az a legnagyobb előnye, hogy egy szellemi vezérfonal mentén tanítanak, az állami iskolákban nem is engedik, hogy képviseljen az iskola például keresztény értékeket, holott az európai kultúrának mégiscsak ez az alapja, ezért szerinte egyfajta szellemtelenség jellemzi az állami iskolákat. Kettő tanár szerint a sokoldalú tudatos képzés a legfőbb előnye a Waldorf-pedagógiának, ugyanis itt nemcsak a fejnek, de a kéznek és a szívnek is adnak táplálékot. Egy tanár pedig az iskolában uralkodó befogadó, szeretetteljes légkört tartja az iskola legnagyobb előnyének, mert így kevesebb stressznek vannak kitéve a gyerekek. A tanárok által említett értékeket a 11. számú ábrán található grafikon szemlélteti.

11. ábra

A Waldorf-pedagógia hátrányának kérdésében is megoszlottak a válaszok. Minden megkérdezett tanár mást mondott. Volt, aki azt mondta, hogy ugyan az alapkészségek, mint az írás, olvasás, számolás megtanulására tényleg sok idő van, de a gyakorlására már szerinte nem jut elég idő. Volt, aki azt mondta, hogy ha a gyermek és az iskola nem élvezi a szülő odaadó támogatását, akkor ez a pedagógia nem tudja kifejteni pozitív hatásait. Az iskolaképviselő elmondása szerint a Waldorfos gyerekek hajlamosak arra, hogy ne fogadják el azokat a kompromisszumokat, amit rájuk akar erőltetni a társadalom, mivel az iskolában nem érik ilyen hatások, később lesznek ebből nehézségeik, kérdés, hogy ezeket hogyan élik meg. Má-

sik tanár szerint ideális esetben nem lehet hátránya, egy tanár pedig egyáltalán nem tudott hátrányt említeni. Látható a válaszokból, hogy eltérően ítélik meg a tanárok a Waldorf-pedagógia előnyét és hátrányát, de talán nem meglepő, hogy a tanárok sokkal több előnyt tudnak felsorolni, mint hátrányt.

Arról is érdeklődtem az interjú-alanyaimtól, hogy a Waldorf-pedagógia megvalósítása milyen akadályokba ütközött számukra. Minden tanár más tényezőt említett. Az első tanár, akit megkérdeztem, sokáig tanított állami iskolában és nagy nehézség volt számára, hogy a volt kollégái között nagy az ellenállás a Waldorf-pedagógiával szemben, szerintük túl lassan haladnak és túl keveset tanulnak a Waldorfos diákok. A következő tanárnak nagy belső munkát jelentett felkészülni, ezen módszer szerint tanítani és nehéz volt a szülői elvárásokkal is összeegyeztetni a munkáját. A harmadik megkérdezettnek legtöbb gondja az időbeosztásával van, szerinte a Waldorf-pedagógia megvalósításához rengeteg időre van szükség. Ennek a tanárnak a szülők tájékozatlansága is sok esetben okoz problémát. Az iskolaképviselő az iskola megfelelő anyagi helyzetének megteremtését említette. Az ötödik megkérdezett pedig azt közölte velem, hogy itt a tanároknak sokkal több feladata van, mint más iskolákban, ezeknek megfelelni nem kevés plusz energiát igényel. A válaszok változatosságából az következik számomra, hogy a Waldorf-pedagógia megvalósítása során a tanároknak feladatuktól és személyiségüktől függően más-más probléma megoldása okoz nehézséget.

Meg szerettem volna azt is tudni, hogy kellett-e helyi sajátosságokhoz igazítani a Waldorf-pedagógiát. Végül is arra voltam kíváncsi, hogy mekkora rugalmasság van a rendszerben, akkor jó szerintem a pedagógia, ha minél jobban az itt tanulók igényeihez, lehetőségeihez van szabva. A tanárok egybehangzóan állították, hogy nemcsak minden Waldorf-iskola, hanem minden Waldorf-osztály is más. A tanároknak nagy szabadságuk van a módszerek megválasztásában és a tanterv is tág határok között szabja meg a tanulnivalót. A tananyagban helyet kap Szeged sokoldalú megismerése is. Látható a válaszokból, hogy a Waldorf-pedagógiában nagy a rugalmasság, ami főleg a tanárok szabadságából fakad.

Az általam vizsgált iskolának a hivatalos megnevezésében benne van a „Szabad” jelző. Kíváncsi voltam rá, hogy az itt tanító tanároknak mit jelent ez a szó. Talán itt mindent szabad? Az öt tanár közül négyen rögtön a gyerekek szabadságát említették, elmondásuk szerint ez azt jelenti, hogy minden egyes gyermeknek figyelembe veszik a sajátos igényét, ez nem azt jelenti, hogy itt nincs fegyelmezés, mert ezt a gyermek nem szereti. A gyermeknek szüksége van a szabályokra, jól kidolgozott szokásrendszerre, hogy kiszámítható, biztonságos legyen számára az iskola, így kevesebb stressz is éri. A tanárok egybehangzóan állították, hogy a szigorú szabályokra, a jól átgondolt szokásrendszerre szükség van. A válaszok többsége tartalmazta a tanárok szabadságát, miszerint nagy szabadságot élveznek a módszerek megválasztásában, ez viszont nagyfokú tudatosságot igényel. Egyik tanárnak a szabadság azt je-

lenti, hogy ez a Waldorf-iskola nyitott, kreatív emberek közössége, ahol mindenki szabadon képviselheti a véleményét és ez a gyerekekre is igaz. Látható a válaszokból, hogy a szabadság ebben az iskolában nem a szabályok mellőzését jelenti, hanem tudatosságot, ahol a tanárok látják, mire van szüksége a gyerekeknek a megfelelő fejlődéshez és ezen szükségletek mentén építik fel pedagógiájukat.

Az iskolában pedagógiai ügyekben a tanári közösség dönt konszenzussal, vagy ha ez nem sikerül, akkor szavazással. Kíváncsi voltam, hogy a tanárok szerint mennyire hatékony ez a rendszer. A válasz gyakorlatilag egyöntetűen az volt, hogy jónak tartják, hogy a tanárok kezében van a döntés, de a konszenzus nem mindig tud megvalósulni, ilyenkor dönteni kell. A válaszokból azt látom, hogy ez a kérdés egy kicsit kényes pontra tapintott rá a tanárok körében. Az iskola alapítása óta minden évben bővült egy osztállyal és a pedagógiai ügyekben döntéseket hozó tanári közösség létszáma is egyre növekedett, egyre több lett a feladat, egyre több döntést kellett meghozni. A filozófiai háttér szerint a tanároknak konszenzussal kellene döntéseket hozni, mert így mindenkinek az akarata figyelembe van véve. A szervezeti és működési szabályzat már árnyaltabban fogalmaz, azt írja, hogy a konszenzusra törekedni kell. Az iskolaképviselő megfogalmazása szerint a demokráciát úgy is fel lehet fogni, hogy a többség diktatúrája a kisebbség felett, ez viszont rosszul cseng az egymás szabad szellemiségének tiszteletén alapuló szabad Waldorf közösségben. Több ember akaratát nehezebb összehozni, a feladatok sokasága összefonódik az idő sürgetésével és nincs idő kivárni a konszenzus lassú megszületését, ezért legtöbb esetben szavazni kell, el kell nyomni a kisebbséget. Tisztában van ezzel a problémával a tanári közösség és tudatában van, hogy változó korban vannak, ha ezen átszenvedik magukat, akkor remélhetően egy újabb konszolidációs korszak köszönt rájuk, amiben ez a probléma megoldott lesz.

Arra is rákérdeztem, hogy a tanároknak mennyire sikerül a szülőkkel együttműködni. A Waldorf-pedagógiában nagy hangsúlyt helyeznek a nevelés kérdésre, a gyermekek nevelésében viszont a szülők is nagy szerepet játszanak. Kíváncsi voltam, mennyire van ez „egyeztetve”. A Waldorf-pedagógus mennyire határozza meg a gyermek otthoni nevelését, vannak-e az eltérő álláspontokból esetleg konfliktusok? Minden tanár válaszában megfogalmazta azt, hogy nem egyformák a szülők, vannak, akik jobban elhivatottak a Waldorf-pedagógia iránt, vannak, akik nem. Aki elhivatott, annak belső készítetése a Waldorf szellemisége szerint élni, aki nem annyira elhivatott, annak az életvezetését nem nagyon tudják befolyásolni. Az iskolaképviselő megfogalmazása szerint a szülők egy része negatív motivációval érkezik az iskolába, tehát inkább ide adja a gyermekét, mint az állami iskolába, viszont nem elkötelezettje a Waldorf-pedagógiának. A tanárok azt is elmondták, hogy rendszeresen szoktak szülői esteket és fogadóórákat tartani annak érdekében, hogy minél részletesebben tudják tájékoztatni a szülőket a gyermekük helyzetéről és a Waldorf-pedagógiáról. Az igen hasonló válaszokból arra

következtetek, hogy tanár és a szülő közötti együttműködés fontos a tanároknak, de ez nem minden esetben tud megvalósulni. Ebben a kérdésben is változó kort él meg az iskola. Kezdetben az alapító szülők lelkesedése természetes volt, ismeretlen volt a szülői passzivitás fogalma. Mostanra a bővülő létszám miatt sok olyan szülő is van, aki már nincsenek annyira tisztában a Waldorf embertani nézeteivel, az állami iskolába viszont valamilyen okból nem szerették volna beíratni a gyerekeket.

A Waldorf-iskolában a gyermekek értékelésére nem használják a hagyományos érdemjegyeket. A szülők viszont osztályzatok között nőttek fel, szerettem volna megtudni a tanároktól, hogy a szülők mennyire elégedettek evvel a rendszerrel, előfordul-e, hogy megkérik a tanárokat, határozzák meg a gyermekük teljesítményét hagyományos érdemjegyben is. Egybehangzó válaszokat kaptam erre a kérdésre. A tanárok szerint az általuk használt szöveges értékelés sokkal részletesebben tájékoztatja a szülőket gyermekük iskolai helyzetéről, mintha jegyeket használnának és a szülők ezzel meg vannak elégedve. A nyolcadikos szülők ijedtek meg egy kicsit a továbbtanulási esélyeket latolgatva, hogy mégis mire elég az addig elért eredmény, ekkor a tanárok a számokban értékelhető tantárgyak esetében gyakoroltatták a gyerekeket és százalékosan határozták meg a teljesítményeket. Ezek szerint tehát a Waldorf-iskolában a szülők számára nem jelent problémát, hogy nem az általuk megszokott módon, hanem szövegesen értékelik a gyerekeket. Pontosabb képet tudnak kapni a gyermekük iskolai szerepléséről ezzel a módszerrel.

Arra is rákérdeztem a tanároktól, hogy mivel nincs náluk osztályismétlés, hogyan zárkóztatják fel a lemaradó gyerekeket, és ha nem sikerül felzárkóztatni, akkor mi lesz a sorsa. A tanárok véleménye változatos volt ebben a kérdésben. Három tanár elmondása szerint ez egy teljesen megoldott probléma. Lassan haladnak, hogy a gyerekek a saját érési tempójukban tudjanak fejlődni, ugyanis nagy eltérések vannak a gyerekek fejlődési ütemében. Ha lemarad valaki, akkor az osztálytanító külön foglalkozik vele, ha nagyobb a gond, akkor jön a fejlesztőpedagógus és segít, így fel tudnak zárkózni a lemaradó gyerekek. Egyik tanár megemlítette, hogy az ő osztályából kivált egy gyermek, aki komolyabb fejlesztésre volt szüksége, azóta magántanárt kapott. Az iskolaképviselő szerint ez a kérdés állandó újragondolást igényel, mivel nagyon nehéz megtalálni azt a határt, amikor elfogy az idő, elfogy a türelem és be kell látni, hogy az adott gyereknek komolyabb segítségre van szüksége. Egy tanár pedig úgy fogalmazott, hogy ugyan neki nincsenek tapasztalatai ezen a téren, de szerinte nem kell mindenben jónak lenni, tapasztaljon meg a gyerek minden területet, hogy megismerhesse korláta- it, ne csak a gondolkodás, hanem a művészetek és a kézzel történő munka esetén is. Nem lehet minden ember mindenben jó. Legtöbb osztályban van valamilyen sérült gyerek, aki a szociális érzéket is hivatott javítani. Látható a válaszokból, hogy a tanárok ezzel a problémákkal tudatosan foglalkoznak, a Waldorf-pedagógia rugalmassága miatt a nagyon változatos ritmus-

ban fejlődő gyerekek is együtt tudnak haladni, de ez a pedagógia sem mindenható, előfordul, hogy mégis ki kell venni valakit a csoportból. Viszont azt, hogy ez milyen esetekben és mikor történjen meg, azt nekik is nagyon nehéz meghatározni.

Az interjúk tapasztalataiból elmondható, hogy az általam vizsgált iskolában a tanárok valóban törekszenek gyermekcentrikus, sokoldalú oktatást, egy szellemi vezérfonal mentén biztosítani a gyerekeknek. Ahhoz, hogy ezek az emberek Waldorf-pedagógussá válhassanak, sokat kellett saját személyiségükkel foglalkozniuk, meg kellett küzdeniük a szülők elvárásával. A többletfeladatok pedig jelentős többletenergiákat kívánnak meg tőlük. Mindezt csak akkor tudják megfelelően véghezvinni, ha a Waldorf-pedagógia szellemiségében élnek és ez a munka hivatássá válik számukra. Ebben az iskolában a gyerekek és a tanárok szabadsága a szigorú renden és a jól átgondolt szokásrendszeren keresztül tud kibontakozni. A Waldorf-pedagógia rugalmasságát mutatja, hogy a tanárok a helyi sajátosságokhoz könnyedén hozzá tudták igazítani és nagy teret adnak a gyerekek eltérő fejlődési ritmusának. A szöveges értékelés jól bevált gyakorlat az iskolában, a részletessége miatt a szülők is elfogadták. Nem minden esetben tud megvalósulni a Waldorf-szellemiségben való nevelés egyformán a tanár és a szülő részéről.

Ebben a fejezetben beszélgettem szülőkkel és tanárokkal, valamint kérdőíves felmérésben faggatóztam a gyerekek körében. A következő fejezetben levonom az eddigi tapasztalataim alapján a következtetéseimet és megfogalmazom javaslataimat. Írok a tanítás és a tanulás szabadságáról, az emberek ítélkezési szokásait megalapozó osztályozási rendszerről, arról is írok hogy mit tesznek a tanárok a Waldorf-iskolában a gyerekek biztonságos fejlődése érdekében, valamint papírra vetem félelmeimet a tandíj lehetséges hatásával kapcsolatban. Megemlítem a szülők szerepét az iskolában és az olvasó elé fogom tární, hogy milyen különbséget látok a hagyományos és a Waldorf-iskola célkitűzéseiben. Javaslataimban pedig feltárom a Waldorf-szellemiség azon legmarkánsabb jellemzőit, melyek a közjó érdekében megfontolásra érdemesek.

IV. Következtetések, javaslatok.

A szakirodalom tanulmányozása és a vizsgálatok alapján az alábbi *következtetésekre* jutottam.

A szegedi Waldorf-iskolában az egyik legnagyobb értéknek a szabadságot tekintik, ami számomra a tanítás és a tanulás szabadságában nyilvánul meg. A *tanítás szabadsága* alapján a tanároknak a Waldorf-iskolák kerettanterve nagy mozgásteret biztosít a pedagógiai módszerek megválasztásában és a tananyag felfogásában is. A tanárnak lehetősége van az adott osztálynak és az adott gyermeknek a legjobb nevelést megadni és leghatékonyabb oktatást megvalósítani. Az, hogy ebből a lehetőségből mi realizálódik, szinte csak a pedagóguson múlik, éppen ezért kulcsfontosságú a pedagógus szerepe. A Waldorf-pedagógia a tanároktól nem egy program végrehajtását, hanem a teljes szívük-lelkük átadását kéri és nem felelőtlenül, hanem nagyfokú tudatossággal. A Waldorf-iskola legnagyobb feladatának tartom a megfelelő tanító kiválasztását és tanítási szabadságának biztosítását, ha viszont nem eléggé „lelkes” és nem eléggé tudatos tanárt hagynak szabadon tanítani, az kimeríti a felelőtlenesség fogalmát. Úgy érzem ez kritikus pont minden Waldorf-iskola életében. Ez a szabadság veszélye. Minden intézmény szembesül egyszer azzal a kérdéssel, hogy vajon az elveimnek megfelelően a feladatom ellátása-e a célom vagy pedig önmagam fenntartása. A bátorság és a bizalom próbája erre a kérdésre válaszolni az intézmény működtetőinek.

A *tanulás szabadsága* abban nyilvánul meg számomra, hogy itt nincs erőszakos követelményrendszer, embertelen értékelési rendszerrel párosítva. A tanítás a gyermek egész lényét figyelembe veszi, annak fejlődési sajátosságait és a benne csírázó képességeket, ezek a gyenge hajtások bárhol megbújhatnak, ezért kell megdolgoztatni a gyermek akaratát, érzelmét és gondolatát is. A gyermekben meglévő lehetőségeket kell táplálni, hadd fejlődjön az ki mindenki csodálatára, hiszen egy festményt csodálva senkinek sem jut eszébe a festő matektudását boncolgatni. A gyermek természetes igénye a fejlődés, kíváncsi a világra, cselekedni, érezni, tudni akar és ehhez rengeteg energiával van megáldva. Mindez megmutatkozik az igényeiben, még ha ezt a világ a gyermek addigi élete során valamelyest el is deformálta, a jó pedagógus felismeri az igényeket és reagál rájuk, közben ápolja gyermek sérüléseit. Ebben az ideális esetben nincs fegyelmezési probléma, az oktatás is a leghatékonyabb és nem mellékesen a gyermek testi-lelki egészségének megőrzésére is biztosítva van. Ezért mondja a Waldorf-pedagógia, hogy a tanár legfontosabb feladata a gyermek megfigyelése, megértése.

Az emberek manapság nagyon hamar ítélnek. Rengeteg olyan dolgot is megítélnek, amiről nincs is közvetlen tapasztalatuk. Jó ez azoknak, akiknek érdekük a befolyásolás, viszont az emberek valójában szenvednek a tartalom nélküli címkék alatt. Energiájuk, lehetőségük vagy szándékuk pedig nincs a valódi megismeréshez. Ezen ítélezési szokást alapozza

meg iskoláskorban az osztályzatok használata, hiszen benne van a nevében, hogy osztályozza a gyerekeket, ebben az esetben elég egy osztály főbb jellemzőit megismerni és nem kell foglalkozni az egyénnel. Ez a megismerési lustaság nem enged kitörni az adott kasztból sem a tanárok sem a többi gyerek részéről. Az általam vizsgált Waldorf-iskola tudatában van ennek a problémának, a gyermeket ösztönzi a tapasztalaton alapuló véleményalkotásra, és a tanárok is a megismerésre alapozzák az értékelést. A részletes szöveges értékelés a tanulók fejlődését szolgálja, a tanárokat odafigyelésre ösztönzi és a szülők is elégedettek vele. A számonkérés is tudatosan van felépítve, elsőnek csak vissza kell idézni a nemrég hallottakat, majd egyre nagyobb szerepet kap az önálló munka, kiselőadásokat kell tartani, egyéni munkákat kell bemutatni. A szegedi Waldorf-iskolában van dolgozat és házi feladat is a nagyobbaknak. A számonkérés során itt is vannak izgulós és nem izgulós gyerekek, viszont sokat szerepelnek egymás előtt, így hagyják maguk mögött a lámpalázat és tanulják az önkifejezést.

A gyerekek akkor tudnak legjobban kibontakozni, ha biztonságban érzik magukat. A biztonság feltétele a kiszámíthatóság és a kellemes emocionális klíma. A vizsgált iskolában a kiszámíthatóságot a szabályok és a jól átgondolt szokásrendszer biztosítja. Az érzelmi háttér pedig az osztálytanító személyének kell garantálnia, aki megismeri, elfogadja, segíti, ezáltal szereti a gyereket és hiteles példaként áll előttük. A vizsgálatok bemutatták, hogy a gyerekek szeretnek iskolába járni, jól érzik magukat az osztályban és felnéznek az osztálytanítóra. A tanároknak pedig kötelességük egy szellemi utat bejárva megismerési képességüket fejleszteni. A tanárok meséltek ennek az útnak a nehézségeiről.

A gyerekek mellett a szülőknek is sokat kell iskolába járniuk. Egyrészt aktív és sokoldalú közreműködést igényel az iskola a szülőktől, másrészt nekik is meg kell ismerni a Waldorf-pedagógiát, hogy tudják, mi miért történik a gyermekükkel és ne álljanak értetlenül a gyermek egy-egy iskolai élménye után. Ez a pedagógia rendelkezik egy filozófiai háttérrel, ami tulajdonképpen nem egy klasszikus filozófia, az ember szellemének a fejlődését segíti azáltal, hogy az ember saját intuícióin keresztül egyre jobban megismeri a dolgok valódi természetét. Ez a filozófia az alapító és követőinek megfigyelése alapján egy alaposan kidolgozott embertani háttérrel rendelkezik, ami kiállta az idő próbáját. A tudomány szép lassan utólag igazolja ezeket a megfigyeléseket. A szülő, ha partner akar lenni a tanárral és a gyerekekkel a nevelés folyamatában, akkor ismernie illik ezeket. Ebben segítik őket a rendszeresen megtartott szülői estek és egyéb rendezvények. A szegedi Waldorf-iskolát az embertani háttár és az abból fakadó pedagógiai elgondolások okozta lelkesedés hívta életre a szülők által. Kilenc év elteltével mára már nem minden szülő rendelkezik ilyen pozitív motivációval, van, aki az állami iskola ellenében íratja be a gyermekét és nem kifejezetten a Waldorf-pedagógia miatt. Ezért a szülők hozzáállásában különbség van. A szülők többsége viszont magáénak érzi az iskolát, nem sajnálja a beléfectetett plusz energiát.

Az iskola a gyerekek után állami normatívát kap, ami körülbelül a bérköltséget fedezi. A többi kiadást viszont a szülőknek kell biztosítani, ennek van egy ajánlott összege. A szülő látja lehetőségeihez mérten, hogy ennél többet vagy kevesebbet tud-e adni. Az iskolába valószínűleg csak azok a szülők íratják be a gyerekeiket, akik várhatóan képesek fizetni ezt a havi hozzájárulást. Az intézmény így tud működni, viszont önkéntelenül szelektálódnak a gyerekek, mégpedig szülei anyagi képességeik szerint. Ez viszont ellentmond az Waldorf-iskolák szellemi atyja elképzelésének, miszerint mindenkinek joga van a legmagasabb szintű nevelésre. Pár tanuló leírta számomra, hogy vannak a kortársai között, akik irigyelik tőlük ezt a jó iskolát. Nyilván szívesen járnánk ők is ide, de valamilyen ok miatt erre nincs lehetőségük. Ennek a folyamatnak megvan az a veszélye, hogy a Waldorf-iskolából elitiskola váljék, meghasonulva önmaga alapelveivel. Az iskola működtetői reményeim szerint felismerték ezt az ellentmondást és megtesznek mindent a felszámolása érdekében.

A mai emberi világunk felelős vezetőinek, működtetőinek, irányítóinak fel kell tenniük maguknak a kérdést, hogy mi is a céljuk, küzdelem a rendszer fenntartásért vagy utat engedni a fejlődésnek. Ha fenntartásra szavaznak, akkor az iskolákat is fel lehet úgy fogni, mint egy gyárat. Megnézik milyen alkatrészekre van szükség a rendszer működtetéséhez, leadják a megrendelést, az iskola legyártja a „terméket” és mehet is az ember alkatrésznek. A rendszer működik. Csak akkor van baj, ha az emberek nem érzik magukénak a rendszert, nem lesznek jó alkatrészek. Ha viszont a döntéshozó emberek a fejlődésre szavaznak, akkor hagynak a rendszerbe olyan embereket belépni, akik képesek azt megismerni, hibáikat felülírni és otthonossá tenni maguk számára. Az ember az otthonára vigyáz, ápolja, szépítgeti, dolgozik érte. Ebben az esetben az iskoláknak az a feladatuk, hogy a segítsék a gyerekeknek megtalálni magukban azokat a képességeket, aminek segítségével később meg tudják teremteni a saját világukat és hozzá tudnak járulni a rendszer fejlődéséhez. A vizsgált iskolában a fejlődésre szavaznak, felvállalt céljuk, hogy tudatos, önálló, teremtő embereket neveljenek. Erre utal, hogy a képességek kibontakozása érdekében megdolgoztatják a gyerekek akaratát, érzelmét és gondolatát. Egy-egy foglalkozás közben egyaránt táplálják a gyermek mozgási, gondolkodási és érzelmi igényeit is, ezáltal fenntartva az érdeklődést. A tanítás nem felszínes érintkezés csupán. Nincsenek tankönyvek, a tanár a tananyagot feldolgozza, rácsodálkozik minden témára és mint egy élmény adja át a tanulóknak, akik csüggnek a lelkes mesélő szavain. A gyerekeknek nem csak a két füle közti területig jut el a tananyag, - a hagyományos iskolarendszerben itt sem sokáig marad, hiszen a „vizsga ... anyagát 75 százalékban öt év alatt az eminens is elfelejti”²³ – hanem nagy mélységekig megérinti a gyermek egész lényét. A tanulás élmény

²³ Vekerdy Tamás: *Az iskola betegít?* Saxum kiadó, (h. n.), 2004. 19-20. old.

lesz. „Élmény nélkül nincs ön- és világismeret.”²⁴ A tanulás élményét szolgálja az Epochális rendszer, mely segít elmerülni egy-egy témában, valamint a rengeteg mese és történet is.

A fenti következtetések alapján *javaslataim* az alábbiakban fogalmazhatók meg.

Ha valakiben megszületik az a szándék, hogy az iskolarendszert jobba tegye és lehetősége is lesz érdemben cselekedni, akkor ajánlom neki tanulmányozásra a Waldorf-pedagógiát. Ez a pedagógia lehetőséget biztosít a tanároknak, hogy az adott osztály és adott gyermek fejlődését hatékonyan segítse. A lehetőség megvalósulása a tanáron múlik, ehhez pedig a pedagógusképző intézeteknek kellene visszatérniük ahhoz az elképzeléshez, hogy megtanítják a tanulóikat tanítani. Nem feltétlen például az integrálszámítás számonkérésére kellene hangsúlyt helyezni ezekben az intézményekben. Sokkal fontosabb lenne valódi szakembereket képezni. Annak érdekében, hogy bemutassam milyen szakemberekre is gondolok ismét idézem Rudolf Steiner szavait: „... tanárnak nem az egyes szaktárgyakban kell *szakembernek lennie* – nem, hanem a *gyerekben* (emberben antropológiai megközelítésben). A gyermeki személyiség, a gyermeki alkat, a gyermeki – testi és lelki – fejlődés ismeretében, a gyerekhez való viszonyulás művészi módszereiben és – természetesen – a saját magára irányuló önmegismerésben és önevelésben.”²⁵ Ajánlom bevezetésre az általános iskolákban az epochális rendszert. Hiszen sokkal hatékonyabb keretet ad a tanításnak, mint a figyelmet szétszabdalo tanórak rendszere. Az osztályzatok használata helyett ajánlom bevezetésre a valódi megfigyelésen alapuló szöveges értékelést. Bizonyítottan jobb pszichológiai és pedagógiai szempontból is, az osztályzatok használata csak a tanárok kényelmét szolgálja. Ajánlom az iskolák pedagógiai programjainak készítői figyelmébe a Waldorf-pedagógia embertani hátterét. Jó lenne, ha tudatosulna, hogy minden gyermeknek van egy természetes fejlődési üteme. Úgy, ahogy nem szabad előbb megtanítani a gyermeket járni, mint ahogy ő arra készen áll, ugyanúgy nem szabad az elméjét sem megerőszakolni, olyan tanulnivalókkal, aminek befogadására még nem áll készen. Ez nemcsak a szellemét, hanem a testét is megbetegíti. Az egyoldalúan teljesítménycentrikus tanítás helyett pedig jó lenne, ha megtanítanák a gyerekeket dolgozni és érezni is.

²⁴ Vekerdy Tamás: *Az iskola betegít?* Saxum kiadó, (h. n.), 2004. 17. old.

²⁵ Vekerdy Tamás: *Másféle iskolák (Talán: a Waldorf?)*. Saxum Kiadó, (h. n.) 2005. 60. old

Befejezés

Dolgozatom témája a nevelés-oktatás sajátosságainak vizsgálata a szegedi Waldorf-iskolában. Azért választottam ezt a témát, mert egy idealista vagyok, aki igyekszik felfedezni a szépséget a jelenben és folyton azon töpreng, hogy hogyan lehetne ezt még szebbé, még jobbá tenni. Eljutottam odáig, hogy hiába ideológia, hiába az eszme, hiába a demokrácia, ha az emberek nem változnak, nem lesz szebb, harmonikusabb, teljesebb és egészségesebb az életünk. A felnőtt emberek kialakult személyisége viszont nagyon nehézkes. Évtizedes beidegződés megváltoztatásához nagy belső munka szükséges, külső hatásokra pedig csekély a reakálás. A változást a felnövekvő generációtól vártam, hiszen ők új energiával, friss szemléletmóddal élhetőbbé varázsolhatják ezt a világot, ha hagyjuk. Gondoltam én. Szembesülnöm kellett vele, hogy az oktatási rendszer színvonala mélyre süllyedt. Hiába vannak a gyermekekben olyan lehetőségek elültetve, aminek kibontakoztatásával adni tudnának valamit a világnak, ha az erőszakos oktatási rendszer csírájában fojtja el azt. Nem kell ehhez sok, elég, ha a gyermek egy festményére, amibe beleadta szívét-lelkét, kap egy hármast. Ez a csekélység mégis akkora tapintatlanságot takar, aminek hatására a gyermek nem fest többé, pedig ki tudja, mi lenne belőle. Vagy egy emberi viszonyokra nagyon érzékeny gyermek, akiből kiváló tanár vagy pszichológus lehetne, nem tudja vinni a pontszámot matekból és nem jut be a főiskolára és elvesztettünk ismét egy tehetséget. A rengeteg felesleges tananyag számonkéréséről pedig Széchenyi szavai jutnak eszembe, amit a Bach-korszak központi tantervének bevezetésekor mondott: „... a fejünkbe bevert tudomány egyfajta »lelki hányingert« okoz. Az erős szervezet végül is kiveti magából ezt a »bevert tudományt«. Az egészséges ember és az egészséges gyerek védekezik ez ellen ... netán éppen megbukik, vagy rosszul teljesít az iskolában. A gyengébb viszont sikeres lesz, mert megtörik, és minél többet és sokfélebbet kényszerítenek, kelepécznek a fejébe, annál zavarosabb lesz veleje, míg végre a tudós szamarak piedestáljára emelkedik, melyféle fajta kivált a németek között vajmi szép számban található!!!”²⁶ Hiába a hatalmas tananyag, írni és olvasni mégsem képesek rendesen megtanítani a gyerekeket, hiszen az iskola termeli az írás és olvasás zavart. Lehetne sorolni a rendszer hátulütőit, lényeg hogy az álmom, miszerint az új generáció által szebb világ bontakozik, ki kezdett szétfoszlan. Azután megismerkedtem a Waldorf-pedagógiával, mely elmondása szerint óvja és táplálja a gyermekekben megbújó kincseket. A gyermeknek nemcsak a gondolkodását, hanem az akaratát és az érzelmeit is megdolgoztatja. Az emberrel és annak fejlődésével kapcsolatban olyan tudásanyagra támaszkodik, már kilencven éve, amit a tudomány csak mostanában kapisgál. Fontos számára az olyan értékek, mint figyelem, tapintat, tekintély, tisztelet, erkölcs, elfogadás, szeretet. Kíváncsi lettem. Vajon a Waldorf-iskolák fognak segíte-

²⁶ Vekerdy Tamás: *Az iskola betegít?* Saxum kiadó, (h. n.), 2004. 67. old.

ni nekünk megoldani a nevelés-oktatás problémáit? Kihasználtam, hogy szakdolgozatot kell készítenem, hiszen így beszélgethettem tanárokkal, szülőkkel, gyerekekkel. Kérdéseimre válaszokat kaptam. Öt tanárral és tíz szülővel interjút készítettem, valamint egy huszonhárom fős osztályban kérdőíves felmérést végeztem.

A tanárok és a szülők is elmondásuk szerint csalódtak a hagyományos iskolákban és itt a Waldorf-iskolában találták meg, amit kerestek. Kerestek egy olyan iskolát, ahol a gyermeket fejlődő embernek tekinti és nem egy edénynek, amit tudással kell megtölteni. A vizsgálataim számomra legfontosabb megállapítása az volt, hogy a Waldorf-pedagógia valóban lehetővé teszi a tanároknak, hogy segítsék a gyerekek képességeinek kibontakozását. A lehetőség realizálódása viszont a tanítók képességein múlik. A legfontosabb a tanár személyisége. A tanár a Waldorf-pedagógia tapasztalataira támaszkodva, az iskola biztosította intézményi keretek között, de mégis a saját tudása és intuíciói alapján hat a gyerekekre. Élményszerűvé teszi a tanulást, művészi módon reagál a gyerekek belső rezdüléseire, segítve fejlődését. A jó tanár erre képes és ez a legtöbb, ami a gyerekeknek adható a tanulmányai során, a többi már rajta múlik. A Waldorf-pedagógia állítása szerint így a gyermek szeret majd iskolába járni és tiszteletteljesen felnéz a tanítóra. Vizsgálataim alapján ez valóban igaz és nemcsak a diákok, hanem a szülők is tisztelettel nyilatkoznak az osztálytanítójukról. Ebbe az iskolába járó gyerekek többnyire büszkéek rá, hogy ilyen jó iskolába járnak, de nincsenek elzárva a kortársaiktól, ugyanúgy vannak barátaik, játszótársaik más iskolákból is és úgy érzik, elfogadják őket a többiek. Itt nincsenek tankönyvek és osztályzatok, a tanultakat nagy alakú sima füzetekbe jegyzik le színesen, művészi módon, a számonkérés során legtöbbször megbeszélik a tanultakat, idővel előtérbe kerül az előadások tartása és az egyéni munkák elkészítése és vannak dolgozatok is, a hagyományos teljesítménycentrikus vizsgarendszer okozta stressz itt nem jellemző, van egy kis izgulás, de sokan még ezt sem ismerik. Ebben az iskolában rendszeresen megtanulnak a gyerekek írni, majd írásukon keresztül olvasni és megtanulnak tanulni, hiszen tankönyv hiányában hatékonyan kell jegyzetelnie, nagyobb korára könyvek után kell járnia, amiből a lényegyet kell kihámozni. Az osztályzatok helyett részletes szöveges értékelés van, melyből a tanuló tanulhat, és nem egy bélyeget kap a homlokára, amit az iskola végéig hordoz, hanem azt érezheti, hogy itt figyelnek rá. A szöveges értékeléssel a szülők is elégedettek. Egy gyermek sem mondta a tananyagról, hogy unalmas lenne, inkább azt mondták, hogy vannak nem olyan érdekes tantárgyak. A vizsgált osztályban az osztálytanító nem tudott minden tananyagot érdekessé tenni, de dicséretes, hogy ez irányban törekvés van az iskolában, hiszen felismerték, hogy csak az válik igazán a részévé a gyerekeknek, ami élmény számára. A Waldorf-pedagógia a szülők sokoldalú támogatását és aktív közreműködését igényli. A vizsgált iskolában a szülők többsége esetében ez természetes, vannak viszont, akik a hagyományos iskola-rendszer okozta ellenérzés miatt menekültek ehhez az iskolához és nincsenek átítatva a

Waldorf szellemiségével. Ugyanis van az iskolának egy filozófiai háttere, amit ismerni illik és megkönnyíti a szülőknek a tanárokkal való partneri viszonyt, ha a szerint élnek otthon is, a családban. A Waldorf-iskola sem mindenható, az lenne a lényeg, hogy minden gyermek megtalálja a számára legjobban testhezálló iskolát. Sajnos kevés a választék, főleg vidéken az alternatív iskolai piacon, így ebben az iskolában is sokan vannak, akik nem tudnak teljesen azonosulni a Waldorf-pedagógia szellemiségével. Meglátásom szerint akkor lenne igazán szabad iskolaválasztás, ha sokfajta iskola működne az ország minden területén, melyek mind ingyenesek lennének. Az országunkban levő 21 Waldorf-iskola, melynek a többsége a fővárosban van és az a tény, hogy ezek az iskolák nem ingyenesek, sajnos nem teszik a Waldorf-iskolákat mindenki számára elérhetővé, mint ahogy azt Rudolf Steiner megálmodta.

A hipotézisem nagyrészt beigazolódott. Az oktatási és nevelési módszerek valóban figyelembe veszik a gyermek fejlődési igényeit és lehetőségeit. A módszerek ugyanis a Waldorf-iskolák szellemi atyjának és követőinek megfigyelései alapján lettek kidolgozva, ezek az elképzelések kiállták az idő próbáját, a Waldorf-iskolák világszerte elterjedtek és a tudomány utólag igazolta az ember fejlődéséről kialakított kép hitelességét. Az intézményi háttér és a módszerek viszont csak a keretet adják az oktatásnak és nevelésnek. Az, hogy az intézményben dolgozó, Waldorf-módszert használó tanár és a vele partnerviszonyban levő szülő mennyire hatékonyan tudja kibontakoztatni a gyermekben rejlő lehetőségeket, nehezen tudom megítélni, hiszen nem látok bele a gyerekek lelkébe. Ez a tanár feladata. Külsőségek alapján tudok véleményt mondani. Meggyőző számomra, hogy a gyerekek szeretnek iskolába járni és felnéznek az osztálytanítóra, szerintem ez a hatékonyság egyik alapfeltétele. A másik ilyen feltétel lehet, hogy a gyermeknek élményt jelentsen a tanulás, ez nem tud minden gyermek esetében, minden irányban megvalósulni, de valószínű, hogy az fogja érdekelni a gyereket, amiben jó, a többi irányban viszont előnyére válik, ha megismeri a határait, ezt segíti a sokoldalú tanítás. A lemaradó vagy valamilyen problémával küzdő gyerekekkel tudatosan foglalkoznak. A gyereket az iskola nem tartja zárt burookban, ugyanúgy vannak barátaik, játszótársaik más iskolákból és úgy érzik, elfogadják őket a kortársak.

A szegedi Waldorf-iskolában jól éreztem magam. A tanárok segítőkészek voltak. Az iskolát otthonossá teszik a falakat díszítő gyermekrajzok és festmények, ajtófestések, hangulatos díszítések, táblarajzok, elősegítve hogy a tanulás és tanítás ne az állam által előírt kötelesség legyen, hanem a résztvevők fejlődésének táplálékot adó szellemi műhely.

Függelékek

1. számú függelék

Interjúkérdések szülőkhöz.

1. Volt-e tapasztalata más oktatási intézményekkel kapcsolatosan?
2. Ha igen milyen előnyét és hátrányát látja az iskolának?
3. Miért írátták be gyermeküket ebbe az iskolába?
4. Milyen tevékenységgel vesznek részt az iskola életében?
5. Milyen formában és mekkora mértékben támogatja az iskolát?
6. Meglátása szerint szeret-e a gyermeke iskolába járni? Várta-e a tanév kezdetét?
7. Ön szerint milyen a kapcsolat az osztálytanító és a gyermeke közt?
8. Ön szerint nem okoz-e hátrányt a gyermekének az osztályzatok és a vizsgák hiánya?
9. Nyomon tudja-e követni az iskola jelzéseiből, hogy a gyermeke mennyire felel meg a követelményeknek, milyen nehézségekkel küzd?
10. Mennyire határozza meg az iskola az otthoni nevelés szabályait, pl.: TV nézés, játékok fajtája? Nem okoz-e ez konfliktust a szülő pedagógus kapcsolatban?

Kérdőív gyerekek részére.

Szia. Kollár Csaba vagyok és az iskolátról készítek szakdolgozatot, szeretném a segítségedet kérni ehhez. Kérdéseket intézek hozzád, a megadott válaszok közül jelöld meg egyet, vagy ha nem adtam meg választ vagy egyik válasz sem tetszik, fejtsd ki röviden a pontozott vonalon.

1. Szeretsz ebbe az iskolába járni?

Igen

Nem

Nem tudom

.....

.....

2. Ha egy kicsit beteg vagy iskolába jössz-e szívesebben vagy otthon maradnál inkább?

Iskolába.

Otthon.

Aki beteg ne menjen iskolába.

.....

.....

3. Milyennek látod az osztálytanítót? Írj róla pár sort!

.....

.....

4. Hogyan érzed magad az osztályba? Milyen szerinted az osztályközösség?

.....

.....

5. Érdekes-e számodra a tananyag?

Nagyrészt érdekes.

Többnyire unalmas.

Van ami érdekel, van amit csak meg kell tanulni.

.....

.....

6. Hogyan kell számot adni arról, hogy mit tanultál az órákon?

.....

.....

7. Nem vagy-e lámpalázás számonkéréskor?

Nem tudom, mi az a lámpaláz.

Nincs számonkérés nálunk.

Lámpalázás szoktam lenni.

A tanárok segítenek, hogy ne izguljak.

Nem szoktam lámpalázás lenni.

.....

8. A szüleid mennyire vesznek részt az iskolai életben?

Rendszeresen járnak a szülői rendezvényekre.

Részt vesznek a munkacsoportokban.

Nem mindig van idejük eljönni.

Egyáltalán nem járnak be, csak ha kötelező.

.....

9. Vannak-e nem Waldorf-iskolába járó barátaid?

Igen.

Nincsenek.

Másokkal is elvagyok, de nem nevezhetném egyiküket sem barátnak.

.....

10. Nem Waldorfos kortársaid elfogadják-e, hogy te másfajta iskolába jársz?

Elfogadják.

Furcsán néznek rám.

Sokan nem állják ki szó nélkül, cikizi szoktak velem.

Van aki elfogadja, van aki nem.

.....

11. Szerinted miben más ez az iskola a többihez képest? Kérlek, indokold válaszod!

.....

12. Szerinted jobb nevelést ad ez az iskola, mint a többi? Kérlek, indokold válaszod!

.....

Interjúkérdések tanárokhoz.

1. Miért választotta Waldorf-pedagógus pályát?
2. Miben látja a Waldorf-pedagógia előnyét és hátrányát más oktatási intézményekkel szemben?
3. Milyen akadályokba ütközik a Waldorf-pedagógia megvalósítása?
4. Mennyiben kell a helyi sajátosságokhoz igazítani a Waldorf-pedagógiát, nem érzi-e hogy esetleg sérülnek ez miatt az alapelvek?
5. Az iskola nevében benne van a „szabad” jelző. Mit jelent ez önnek? Mennyire tudják összeegyeztetni a szabadságot a fegyelemre és rendre neveléssel?
6. Mennyire látja hatékonyak, hogy a tanári közösség dönt az iskola ügyeiben? Sikerül-e megvalósítani a konszenzust?
7. Sikerül-e együttműködni a szülőkkel? Sikerül-e bevonni őket az iskola életébe?
8. Nem szokták-e kérni a szülők, hogy hagyományos érdemjegyben is határozza meg a gyermeke teljesítményét?
9. Vannak-e lemaradó gyermekek, sikerül-e megoldani a felzárkóztatását úgy, hogy nincs osztályismétlés?

Irodalomjegyzék

- A Szabad Waldorf Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény pedagógiai programja (Alsó- és középső tagozat), 2006.
(<http://www.waldorfszeged.hu/index.php?menu=2112>)
- Bátori Zoltán, Falusi Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. Keraban Könyvkiadó, 1997. I kötet.
Beszélgetés Kálmán Istvánnal a Waldorf-iskoláról, Waldorf-pedagógiáról. *Szabad Gondolat folyóirat*, 2006.03. szám. (<http://www.szabadgondolat.hu/index.php?aid=123&cid=4>)
- Gábor Adrienn, Marosi Tiborné, Palotás Csilla, Tombácz Bea: *A Waldorf-pedagógia Szegeden. Kézikönyv szülőknek, érdeklődőknek*, Szegedi Waldorf Társas Kör Egyesület, Szeged, 2006. (<http://www.waldorfszeged.hu/pdf/Waldorf-pedagogia.pdf>)
- Steiner, Rudolf: *A gyermek egészséges fejlődése*. Waldorf-sorozat, Genius Magyar Waldorf Szövetség, (é. n.), Budapest,
- Vámosi Nagy István: *A Kissvábhegyi Waldorf-iskola*. 1926-1933 I-II. rész 1991.
(http://www.orszagepito.hu/szamok/91-2/91-2_Vamosi.pdf)
- Vekerdy Tamás: *Milyen iskola kell a gyerekeknek? A Waldorf-iskola első három évének programjáról*. Filum, Budapest, 2003.
- Vekerdy Tamás: *Az iskola betegít?* Saxum kiadó,(h. n.), 2004.
- Vekerdy Tamás: *Milyen iskolát válasszunk és miért?* Vekerdy Tamás előadásának szerkesztett változata, mely 2004. március 8.-án hangzott el a Rákosmenti Waldorf iskolában,
(http://www.waldorfsuli.hu/waldorf_kozosseg_olvasosarok/vekerdytamás/milyeniskolat.html)
- Vekerdy Tamás: *Másféle iskolák (Talán: a Waldorf?)*. Saxum Kiadó,(h. n.), 2005.

Rezümé

Szerző neve: Kollár Csaba

Felsőoktatási intézmény: Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki kar Pedagógia
Tanszék

Szakedolgozat címe: A nevelés-oktatás sajátosságainak vizsgálata a szegedi Waldorf-iskolában
Konzulens neve: Angyal Ferenc Zoltán

Dolgozatom témája a nevelés-oktatás sajátosságainak vizsgálata a szegedi Waldorf-iskolában. Egyre több tudásanyag tanítását követeli meg a közoktatási rendszer a gyermekektől, miközben a lényegre, magára a gyermekre már nem marad idő. A gyermekek nem egyre okosabbak, hanem egyre betegebbek lesznek ettől. Kíváncsi voltam, hogy a Waldorf-iskolák által meghirdetett gyermekcentrikus nevelés és oktatás mit takar. Itt tényleg tudnak úgy tanítani, hogy a gyermek közben jól érzi magát és egészségesen fejlődik? Ha ez valóban így van, akkor tanulhatnánk a Waldorf-iskoláktól és talán kiegyensúlyozottabb felnőttek kerülnének ki az oktatási rendszerből.

Tíz szülővel és öt tanárral interjút készítettem, egy huszonhárom fős osztályban kérdőíves felmérést végeztem a gyerekekkel. A vizsgálataim alátámasztották hipotézisemet, miszerint ebbe az iskolába szeretnek járni a gyerekek és felnéznek az osztálytanítójukra, a gyereket nem tartják zárt burokokban, barátkoznak „külsős” kortársakkal is. Az oktatási és nevelési módszerek valóban figyelembe veszik a gyermek fejlődési sajátosságait. A tanítók és a szülők igyekeznek olyan körülményeket teremteni, ahol a gyermek képességei szabadon fejlődhetnek, ennek hatékonysága a tanár személyiségétől és a szülő hozzáállásától nagyban függ. A szülők együtt tudnak működni a pedagógusokkal és jól tudnak tájékozódni a tanárok jelzéseiből a gyermekük iskolai szerepléséről.

A vizsgálataim tapasztalatai alapján úgy vélem, van mit tanulnunk a Waldorf-iskoláktól. A módszerek tekintetében figyelemre érdemes az epochális rendszer, a szöveges értékelés, a számonkérési formák, a ritmus és a sok mese és történet szerepe az oktatásban. Ezek mellett az a szemlélet is figyelemre méltó, miszerint a gyermeket fejlődő embernek tekintik, akit segíteni kell a lelke mélyén megbúvó kincseket felszínre hozni, hogy felnőttkorára beragyoghassa környezetét.

2008. november 13.

.....
Kollár Csaba